

Univerza v Ljubljani
Pravna fakulteta

ZASEBNA VOJAŠKA IN VARNOSTNA PODJETJA Z VIDIKA
MEDNARODNEGA PRAVA
(diplomska naloga)

Avtor: Jernej Cvetek
Mentorica: as. dr. Vasilka Sancin

Ljubljana, april 2010

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Jernej Cvetek, rojen 23. novembra 1979 v Mariboru, vpisna številka 20980297, sem avtor diplomske naloge z naslovom »Zasebna vojaška in varnostna podjetja z vidika mednarodnega prava«. S svojim podpisom zagotavljam, da je predložena diplomska naloga izključno rezultat mojega raziskovalnega dela.

Jernej Cvetek

ZAHVALA

Zahvalil bi se svoji mentorici dr. Vasilki Sancin za vso pomoč in podporo pri pripravi diplomske naloge.

POVZETEK

Naslov naloge: Zasebna vojaška in varnostna podjetja z vidika mednarodnega prava

Avtor: Jernej Cvetek

Mentorica: as. dr. Vasilka Sancin

Cilj diplomske naloge je osvetliti vprašanja, ki se na področju mednarodnega prava postavljajo v zvezi z delovanjem zasebnih vojaških in varnostnih podjetij [v nadaljevanju: ZVVP] in ponuditi možne odgovore na nekatera izmed njih. V Uvodu je na kratko opredeljen kontekst delovanja ZVVP v današnjem času, katerega velik razmah gre pripisati predvsem obsežnim vojaškim operacijam v Afganistanu in Iraku ob prelomu stoletja in sledeči prisotnosti tujih oboroženih sil na območjih teh dveh držav. Te tuje oborožene sile (ZDA in zavezniki) namreč v veliko večji meri kot v preteklosti uporabljajo zasebne subjekte za podporo oboroženim silam, ki izvajajo tudi vojaška dejanja. Drugo poglavje skuša natančneje opredeliti ZVVP, pri čemer se osredotoča na naravo dejavnosti, ki jih le ti (lahko) izvajajo. Tretje poglavje se osredotoča na vprašanje položaja ZVVP po mednarodnem humanitarnem pravu, pri čemer je ključno vprašanje, kakšen status pripada članom osebja ZVVP: gre za borce, civiliste, ali plačance? Analiza temeljnih mednarodnopravnih virov s področja mednarodnega humanitarnega prava nakazuje, da v določenih primerih člane osebja ZVVP gotovo lahko štejemo za borce, v drugih situacijah pa bi jim prej pripadel položaj civilistov, v nekaterih primerih pa bi jih lahko šteli tudi za plačance. Četrto poglavje je posvečeno vprašanju odgovornosti držav za kršitve mednarodnega prava s strani ZVVP, ki ga avtor šteje za najbolj pereče. Poglavje je razdeljeno v dva dela, pri čemer se prvi del ukvarja s pripisovanjem ravnanj ZVVP državi po pravilih o mednarodni odgovornosti držav, drugi del pa z odgovornostjo držav, ki izhaja iz pozitivnih obveznosti držav po mednarodnem humanitarnem pravu in pravu človekovih pravic ter iz dolžne skrbnosti držav, da zagotovijo njuno spoštovanje. Na podlagi analize pravnih virov v obeh delih se ponuja zaključek, da so države mednarodno odgovorne za kršitve, ki izhajajo iz delovanja ZVVP, vendar pa do danes ta odgovornost še ni bila uveljavljena pred kakšnim mednarodnim ali nacionalnim sodnim organom. V naslednjem, petem poglavju, so predstavljene nekatere rešitve, ki jih prinaša osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju ZVVP, kjer so predstavljena stališča delovne skupine ZN o uporabi plačancev, posebej pa je osvetljeno vprašanje odgovornosti držav po osnutku konvencije. V zaključku so povzete temeljne

ugotovitve, kot izhajajo iz naloge, postavljena pa so tudi vprašanja, ki so se še izkristalizirala in na katera bo še potrebno odgovoriti.

Ključne besede: zasebna vojaška in varnostna podjetja, mednarodno pravo, mednarodno humanitarno pravo, pravo človekovih pravic, mednarodna odgovornost držav, osnutek konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, Montreujski dokument

SUMMARY

Title: Private Military and Security Companies from the International Law Perspective

Author: Jernej Cvetek

Mentor: Vasilka Sancin, PhD

The aim of the diploma thesis is to shed light on the issues in the field of international law which concern the activities of private military and security companies [henceforward: PMSCs] and provide possible answers to some of these. The introductory Chapter briefly defines the context of present activities of PMSCs whose large increase could be attributed, above all, to the extensive military operations in Afghanistan and Iraq at the turn of the century, and to the subsequent presence of foreign armed forces on the territories of these two countries. Namely, these armed forces (USA and allies) are using, to a much greater extent than in the past, private subjects for the purpose of support to the armed forces, and their activities include also military operations. The second Chapter provides a detailed definition of PMSCs and focuses on the nature of activities that they (are allowed to) perform. The third Chapter addresses the question of the status of PMSCs according to the international humanitarian law where the key question is the status which should be attributed to the members of PMSC personnel: namely, should they be treated as combatants, civilians or mercenaries? The analysis of basic international humanitarian law sources suggests that in certain cases PMSC personnel could be treated as combatants, while in other situations they should rather be given the status of civilians, and in some cases as mercenaries. The fourth Chapter addresses the question of responsibility of states for violations of international law by PMSCs, which according to the author, deserves most serious concern. This Chapter is divided in two parts of which the first part discusses attribution of PMSCs' actions to the state according to the rules on international responsibility of states, while the second part addresses the responsibility of states as deriving from positive obligations of states according to international humanitarian law and law on human rights and arises from the required due diligence obligation of states to ensure their compliance with these. As follows from the analysis of legal sources in both parts of this chapter it might be concluded that states bear international responsibility for violations arising from acts of PMSCs but until today, this responsibility has not yet been established before any international or national judicial body. The fifth Chapter presents some solutions contained in the Draft International Convention on

Regulation, Oversight and Monitoring of PMSCs. It first presents the views of the UN Working Group on the Use of Mercenaries, which prepared the Draft Convention, and then focuses on the question of the responsibility of states as arising from the Draft Convention. In Conclusion, the key findings of the analysis are summarized, and some additional questions are raised.

Key words: private military and security companies, international law, international humanitarian law, human rights law, international responsibility of states, Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies, Montreux Document

KAZALO

<i>POVZETEK</i>	<i>iv</i>
<i>SUMMARY</i>	<i>vi</i>
<i>KAZALO</i>	<i>viii</i>
<i>OKRAJŠAVE</i>	<i>x</i>
<i>I. UVOD</i>	<i>1</i>
<i>II. POJEM ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ</i>	<i>4</i>
<i>III. POLOŽAJ ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ PO MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU</i>	<i>8</i>
1. PRIVILEGIJ BORCA ZA ČLANE OSEBJA ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ	<i>8</i>
2. POLOŽAJ ČLANOV OSEBJA ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ KOT CIVILISTOV	<i>13</i>
3. PLAČANCI.....	<i>14</i>
<i>IV. ODGOVORNOST DRŽAV ZA KRŠITVE MEDNARODNEGA PRAVA S STRANI ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ</i>	<i>18</i>
1. ODGOVORNOST DRŽAV V PRIMERIH, KO JE RAVNANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ PRIPISLJIVO DRŽAVI PO PRAVILIH O MEDNARODNI ODGOVORNOSTI DRŽAV	<i>19</i>
1.1. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 4. členu ARSIWA ...	<i>19</i>
1.2. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 5. členu ARSIWA ...	<i>20</i>
1.3. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 8. členu ARSIWA ...	<i>22</i>
2. ODGOVORNOST DRŽAV, KI IZHAJA IZ OBVEZNOSTI DRŽAV PO MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU IN PRAVU ČLOVEKOVIH PRAVIC, KO RAVNANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ NI NEPOSREDNO PRIPISLJIVO DRŽAVI.....	<i>25</i>
2.1. Standard dolžne skrbnosti.....	<i>26</i>
2.2. Obveznosti držav najemnic ZVVP po mednarodnem humanitarnem pravu ...	<i>27</i>
2.2.1. Obveznosti držav v mednarodnih oboroženih spopadih	<i>27</i>
2.2.2. Obveznosti držav v nemednarodnih oboroženih spopadih.....	<i>28</i>
2.3. Obveznosti držav najemnic ZVVP za preprečevanje kršitev človekovih pravic	<i>29</i>
<i>V. REŠITVE, KI JIH PRINAŠA OSNUTEK MEDNARODNE KONVENCIJE O REGULIRANJU, NADZORU IN SPREMLJANJU ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ</i>	<i>31</i>
1. STALIŠČA DELOVNE SKUPINE ZN O UPORABI PLAČANCEV DO PROBLEMATIKE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ	<i>31</i>
2. ODGOVORNOST DRŽAV ZA KRŠITVE MEDNARODNEGA PRAVA, KI IZVIRAJO IZ DELOVANJA ZVVP, PO OSNUTKU KONVENCIJE	<i>32</i>
<i>VI. ZAKLJUČEK</i>	<i>37</i>

VIRI IN LITERATURA.....	40
1. Monografije.....	40
2. Članki v revijah in drugih periodičnih publikacijah	40
3. Poglavja v zbornikih	41
4. Mednarodni dokumenti	41
4.1. Mednarodne konvencije	41
4.2. Dokumenti ZN	42
4.3. Drugi mednarodni dokumenti.....	43
5. Komentarji.....	44
6. Odločitve mednarodnih sodišč in tribunalov.....	44
6.1. Meddržavno sodišče v Haagu	44
6.2. Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo.....	44
6.3. Evropsko sodišče za človekove pravice	44
6.4. Medameriško sodišče za človekove pravice	44
6.5. Tribunal za medsebojne zahteve Irana in ZDA	45
6.6. Odbor za človekove pravice	45
6.7. Nacionalna sodišča	45
7. Študije.....	45
8. Diplomске naloge.....	46
9. Poročilo s strokovnega srečanja.....	46
10. Zbirke mednarodnih dokumentov.....	46
11. Drugo	46
12. Spletne strani	47
PRILOGA: Osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij	49

OKRAJŠAVE

ACHR	American Convention on Human Rights (<i>Ameriška konvencija o človekovih pravicah</i>)
ARSIWA	Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (<i>Pravila o mednarodni odgovornosti držav</i>)
BAPSC	British Association of Private Military Companies (<i>Britansko združenje zasebnih varnostnih podjetij</i>)
čl.	člen
DFARS	Defense Federal Acquisition Regulation Supplement
DICROMPMSC	Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies (<i>Osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij</i>)
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EKČP	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
ETS	European Treaty Series
GA	General Assembly (<i>Generalna skupščina OZN</i>)
GAO	General Accounting Office
HRC	Human Rights Committee (<i>Odbor za človekove pravice</i>)
ibid.	<i>ibidem</i>
ICJ	International Court of Justice (<i>Meddržavno sodišče</i>)
ICJ Reports	International Court of Justice Reports
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (<i>Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo</i>)
Iran-USCTR	Iran-US Claims Tribunal Reports (<i>Zbornik odločb Tribunala za medsebojne zahtevke Irana in ZDA</i>)
Inter-Am CHR	Inter-American Court of Human Rights
KMP	Komisija OZN za mednarodno pravo
let.	letnik
MKČP	Medameriška komisija za človekove pravice
MOČP	Mednarodni odbor za človekove pravice

MORK	Mednarodni odbor Rdečega križa
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
npr.	na primer
OAS	Organization of American States
OASTS	Organization of American States Treaty Series
OAU	Organizacija Afriške enotnosti
odst.	odstavek
op.	opomba
op. cit	<i>opus citatum</i>
OZN	Organizacija združenih narodov
SC UN	Security Council (Varnostni svet OZN)
SE	Svet Evrope
str.	stran
UL OZN	Ustanovna listina Združenih narodov
UN	United Nations
UNTS	United Nations Treaty Series
YILC	Yearbook of the International Law Commission
ZDA	Združene države Amerike
ZVVP	zasebno/a vojaško/a in/ali varnostno/a podjetje/a

I. UVOD

»Odkrito povedano bi mi bilo najljubše, če se država sploh ne bi več vtikala v vojno, marveč bi to področje v celoti prepustila zasebnemu gospodarstvu.«

(Heller, Kavelj 22, 1961)

»Irak je danes vložil tožbo proti nekdanjemu ameriškemu zasebnemu varnostnemu podjetju Blackwater, katerega varnostniki so leta 2007 ubili najmanj 17 Iračanov, potem ko je ameriško sodišče konec lanskega leta razveljavilo obtožnice proti petim nekdanjim Blackwaterjvim varnostnikom. Iraški premier Nuri al Maliki je ob tem napovedal, da bodo tožbo proti podjetju vložili tudi v Iraku.«

Bagdad, 4. januar 2010 (STA)

Pojav zasebnih vojaških in varnostnih podjetij [v nadaljevanju: ZVVP] v mednarodnem okolju ni nov, se je pa v zadnjem desetletju obseg te dejavnosti skokovito povečal,¹ razlog za kar gre iskati v obsežnih vojaških misijah v Afganistanu in še bolj v Iraku. Tako je danes industrija ZVVP pomemben igralec prav na območjih, kjer so ljudje zaradi oboroženih spopadov ter vojaških okupacij izpostavljeni skrajnemu nasilju in grobim kršitvam človekovih pravic. S tem pa je ta industrija pritegnila pozornost posameznikov in organizacij, ki delujejo na teh območjih, sprva predvsem nevladnih organizacij s področja humanitarne dejavnosti in varstva človekovih pravic, nato pa tudi mednarodnih organizacij na regionalni in univerzalni ravni, v okviru OZN predvsem Sveta za človekove pravice ter številnih mednarodnopravnih strokovnjakov, ki se prvenstveno ukvarjajo z varstvom človekovih pravic ter mednarodnim humanitarnim pravom. Izkazalo se je, da imajo ZVVP velik vpliv v okolju, v katerem delujejo. Ta podjetja praviloma ne izvirajo iz države, v kateri delujejo, med njihovim osebjem² pa najdemo tudi državljane tretjih držav. Zastavlja iz vrst osebja v teh podjetjih so oboroženi in imajo pooblastilo za uporabo sile, kar je bilo od začetka 20. stoletja v izključni pristojnosti držav³. Postavlja se vprašanje statusa posameznikov, članov osebja teh podjetij, v oboroženih spopadih, glede na to, da niso vključeni v redne vojske vojskujočih se držav, niti

¹ Za prikaz občutne rasti te industrije naj navedem, da je bilo med prvo zalivsko vojno 2% ameriškega osebja v Iraku iz vrst zasebnih pogodbenikov, v letu 2003 pa že vsaki 10. Avant, *The Market For Force: The Consequences for Privatizing Security*, Cambridge, 2005, str. 1.

² Montreujski dokument (podrobneje bo predstavljen v nadaljevanju) opredeljuje pojem »osebje ZVVP« kot »osebe, ki jih preko neposredne zaposlitve ali po pogodbi zaposluje ZVVP, vključno z njegovimi zaposlenimi in vodstvom.«

³ Thomson, *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1994, str. 4.

niso del odporiških gibanj. Gre v njihovem primeru za borce ali le oborožene civiliste? V kakšni vlogi se lahko pojavljajo v oboroženih spopadih – se lahko le branijo ali lahko sodelujejo tudi pri napadalnih akcijah? V čem se njihov položaj razlikuje od položaja plačancev? Med vsemi vprašanji najbolj sili v ospredje vprašanje odgovornosti in nadzora. Kdo in kako odgovarja za kršitve pravil mednarodnega prava oboroženih spopadov s strani ZVVP ter kdo nad temi podjetji izvaja nadzor?

V okviru mednarodnopravne stroke je bilo že več bolj ali manj uspešnih poskusov opredelitve problemov, ki se odpirajo v zvezi z delovanjem ZVVP na mednarodni ravni in iskanja odgovorov nanje. V tem kontekstu je treba najprej omeniti strokovno srečanje o zasebnih vojaških pogodbenikih⁴, ki ga je avgusta 2005 organiziral Univerzitetni center za mednarodno humanitarno pravo v Ženevi,⁵ kjer so strokovnjaki s področja mednarodnega prava razpravljali predvsem o statusu zasebnih podjetij in odgovornosti držav za njihova dejanja. Naslednja v vrsti je skupna iniciativa švicarske vlade in Mednarodnega odbora Rdečega križa [v nadaljevanj: MORK], ki je združila 17 vlad držav iz različnih regij.⁶ Ta je iskala odgovore na materialna pravna vprašanja, kot so status osebja ZVVP po Ženevskih konvencijah iz leta 1949, individualna odgovornost za kršitve pod različnimi jurisdikcijami, dolžnost odgovornih za nadzor nad dejanji podjetij in njihovo spremljanje z vidika možnih kršitev. Rezultat te iniciative je Montreujski dokument o primernih mednarodnopravnih obveznostih in dobrih praksah držav, povezanih z delovanjem ZVVP med oboroženimi spopadi, iz 17. septembra 2008 [v nadaljevanju: Montreujski dokument],⁷ medvladna izjava, ki vsebuje jasno izražene primerne mednarodnopravne obveznosti držav glede ZVVP in zavrača večkrat izraženo stališče,⁸ da zasebni pogodbeniki delujejo v »pravnem vakuumu«. Montreujski dokument sicer ne daje končnega odgovora na vsa vprašanja, povezana z ZVVP, kar tudi ni bil njen

⁴ Expert meeting on private military contractors: status and state responsibility for their actions, 29. in 30. avgust 2005, str. 9-12, na: http://www.adh-geneve.ch/pdfs/2rapport_compagnies_privees.pdf.

⁵ The University Centre for International Humanitarian Law, Geneva. Septembra 2007 se je preimenoval v Geneva Academy for International Humanitarian Law and Human Rights.

⁶ Sodelovale so vlade Afganistana, Angole, Avstralije, Avstrije, Kanade, Kitajske, Francije, Nemčije, Iraka, Poljske, Sierra Leone-ja, Južnoafriške republike, Švedske, Švice, Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Ukrajine ter Združenih držav Amerike. Montreujski dokument je odprta tudi za druge države, da pristopijo s sporočilom svoje podpore. Do 1. marca 2010 je pristopilo še nadaljnjih 17 držav: Makedonija, Ekvador, Albanija, Nizozemska, Bosna in Hercegovina, Grčija, Portugalska, Čile, Urugvaj, Lihtenštajn, Katar, Jordanija, Španija, Italija, Uganda, Ciper in Gruzija, žal pa ne tudi Slovenija. Na: <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/intla/humlaw/pse/parsta.html>.

⁷ The Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies During Armed Conflict, na: [http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/\\$FILE/ICRC_002_0996.pdf](http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/$FILE/ICRC_002_0996.pdf).

⁸ Singer, War, Profits and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law, *Columbia Journal of Transnational Law*, let. 42 (2004), str. 512; Catan, *Private Armies March into a Legal Vacuum*, *Financial Times*, 10. februar 2005.

namen.⁹ Njegov cilj tudi ni bil vzpostavitev novih pravil, temveč ponuditi vodilo pri reševanju številnih težavnih pravnih in praktičnih vprašanj na podlagi obstoječega mednarodnega prava.¹⁰ S tega vidika je izjemnega pomena, saj kaže na vsebino mednarodnega prava, ki zadeva ZVVP, kot to razumejo in sprejemajo države podpisnice in tiste, ki s svojim podpisom potrjujejo svojo podporo Montreujskemu dokumentu.

Za razliko od Montreujskega dokumenta pa možnost celovite ureditve področja ZVVP na mednarodni ravni ponuja osnutek Mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij s 13. julija 2009,¹¹ ki ga je pripravila Delovna skupina o uporabi plačancev kot sredstva za kršitve človekovih pravic in oteževanje izvrševanja pravice ljudstev do samoodločbe pri Uradu visokega komisarja za človekove pravice, ki je rezultat večletnega dela delovne skupine in posebnega poročevalca. Gre za prvi poskus celovite ureditve tega vprašanja, kar že samo po sebi prinaša pomemben napredek pri ureditvi tega področja. Zato bo v nalogi osnutek tudi podrobneje predstavljen in analiziran.

Glavni namen te naloge je osvetliti zgornja vprašanja s pomočjo instrumentarija mednarodnega prava ter predstaviti rešitve, ki jih ponuja osnutek konvencije. Prvo poglavje te diplomske naloge opredeljuje pojem ZVVP, drugo pa zatem umešča ZVVP in z njimi povezane posameznike v okvire mednarodnega humanitarnega prava. Tretje poglavje obravnava vprašanje odgovornosti držav za kršitve mednarodnega prava s strani ZVVP, v zadnjem, četrtem poglavju, pa podrobneje predstavljam še nekatere rešitve, ki jih prinaša predlog konvencije. Zaključek naloge povzema temeljne ugotovitve, kot izhajajo iz njene vsebine in izpostavlja dodatna vprašanja, ki so se pojavila tekom preučevanja samega raziskovalnega vprašanja.

⁹ Montreujski dokument ne ustvarja novih mednarodnopravnih obveznosti držav in je sam po sebi nezavezujoč. Montreujski dokument, op. cit., Uvod.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies [DICROMPMSC], 13. julij 2003, dokončni osnutek za distribucijo, na: <http://www.mgimo.ru/files/121626/draft.pdf>.

II. POJEM ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ

Splošno definicijo ZVVP ponuja Percy, ki definira zasebna vojaška podjetja kot »strogo organizirana podjetja z jasno korporativno strukturo, ki državam ali drugim akterjem v zameno za plačilo zagotavljajo vojaške storitve, vključno z bojevanjem«, zasebna varnostna podjetja pa kot »podobno organizirane družbe, ki v zameno za plačilo zagotavljajo vojaške storitve, razen bojevanja«. ¹² Storitve, ki jih zagotavljajo, vključujejo prevajanje, bližnje varovanje, zasliševanje, logistiko in usposabljanje, kakor tudi varnostne storitve za nevladne organizacije in korporacije. ¹³ Osebe zasebnih varnostnih podjetij se za razliko od osebja zasebnih vojaških podjetij ne vključuje neposredno v oborožene spopade, razen v primeru silobrana, obe vrsti podjetij pa sta pripravljene delati za različne države, vključno v nekaterih primerih za državo, v kateri imajo sedež. ¹⁴

Montreujski dokument opredeljuje ZVVP kot »zasebne poslovne entitete, ki zagotavljajo vojaške in/ali varnostne storitve, ne glede na to, kako same sebe opisujejo. Vojaške in varnostne storitve vključujejo še posebej oboroženo varovanje in zaščito oseb in objektov, kot so konvoji, zgradbe in drugi kraji, vzdrževanje in upravljanje oborožitvenih sistemov, pridržanje zapornikov in svetovanje ali urjenje lokalnih sil in varnostnega osebja.« ¹⁵

Osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij pojma vojaško in varnostno podjetje opredeljuje skupaj: »zasebno vojaško in/ali varnostno podjetje (ZVVP) je gospodarska družba, ki na osnovi kompenzacije zagotavlja vojaške in/ali varnostne storitve, vključno s preiskovalnimi storitvami, ki jih opravljajo fizične ali pravne osebe« ¹⁶. Ločuje pa med vojaškimi in varnostnimi storitvami teh podjetij, in sicer v točki b 2. člena opredeljuje vojaške storitve: »Vojaške storitve se nanašajo na specializirane storitve, ki so vezane na vojaška dejanja in vključujejo strateško načrtovanje, obveščevalno in preiskovalno dejavnost, izvidništvo na kopnem, v morju ali zraku, letalske polete vseh vrst, s človeško posadko ali brez, nadzorovanje preko satelita, vojaško urjenje in logistiko in materialno ter tehnično podporo oboroženim silam in druge ustrezne

¹² Percy, *The Security Council and the Use of Private Force*, v: Lowe, Roberts, Welsh in Zaum, *The United Nations Security Council and War*, New York, 2008, str. 626.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Montreujski dokument, op. cit., Predgovor, 9. člen.

¹⁶ Točka a 2. člena se glasi: »A Private Military and/or Security Company (PMSC) is a corporate entity which provides on a compensatory basis military and/or security services, including investigation services, by physical persons and/or legal entities.«

dejavnosti«,¹⁷ v naslednji točki pa varnostne storitve: »varnostne storitve se nanašajo na oboroženo varovanje ali zaščito zgradb, opreme, premoženja in ljudi, policijsko urjenje, materialno in tehnično podporo policijskim silam, izdelava in izvedba informacijskih varnostnih ukrepov in druge s tem povezane dejavnosti«. ¹⁸ Kot je razvidno iz definicije, ta zajema najširši sklop vojaških, policijskih in varnostnih dejavnosti, z izjemo neposrednega sodelovanja v oboroženih spopadih.

V slovenski pravni literaturi s tega področja podajajo definicijo ZVVP Sancin, Švarc in Ambrož, ki opredeljujejo zasebna vojaška podjetja kot »podjetja, ki se na pogodbeni osnovi in za zaslužek vključujejo v izvajanje oboroženih akcij, ali ki se ukvarjajo z urjenjem pripadnikov oboroženih sil ali organizacijo izvedbe njihovih nalog«, zasebna varnostna podjetja pa kot »podjetja, ki na pogodbeni osnovi za zaslužek zagotavljajo obrambno oboroženo zaščito objektom ali osebam«. ¹⁹ Slednja definicija podobno široko kot definicija po Osnutku konvencije zajema sklop dejavnosti ZVVP, pri čemer pa ne izključuje njihovega sodelovanja v oboroženih spopadih.

Pri poskusu opredelitve ZVVP se ob pregledu zgornjih definicij pokaže, da se razlikujejo predvsem pri vprašanju sodelovanja ZVVP v oboroženih spopadih, ki je prav gotovo eno najbolj kontroverznih vprašanj, povezanih z ZVVP. Iz Osnutka konvencije je jasno, da ga želijo njeni avtorji razrešiti s splošno prepovedjo sodelovanja v oboroženih spopadih za ZVVP in njihovo osebje, saj jim v 10. členu (Nezakonitost uporabe sile) izrecno prepoveduje neposredno udeležbo v oboroženih spopadih in pri vojaških dejanjih mednarodnega ali ne-mednarodnega značaja na teritoriju katerekoli države. ²⁰ Vendar pa je takšno njihovo sodelovanje dandanes dejstvo. Znan je celo primer, ko je britansko zasebno varnostno podjetje ščitilo ukrajinsko vojsko pred napadi. ²¹

¹⁷ Točka b 2. člena se glasi: »Military services refer to specialized services related to military actions including strategic planning, intelligence, investigation, land, sea or air reconnaissance, flight operations of any type, manned or unmanned, satellite surveillance, military training and logistics, and material and technical support to armed forces, and other relevant activities.«

¹⁸ Točka c 2. člena se glasi: »Security services refer to armed guarding or protection of buildings, installations, property and people, police training, material and technical support to police forces, elaboration and implementation of informational security measures and other related activities.«

¹⁹ Sancin, Švarc, Ambrož, Mednarodno pravo oboroženih spopadov, Ljubljana, 2009, str. 35.

²⁰ Posredno, preko prepovedi prenosa temeljnih državnih funkcij na zasebne subjekte pa še v četrtem odstavku 4. člena (odgovornost države za uporabo sile) in v 8. členu (Prepoved določenih dejavnosti).

²¹ Intervju z Adrew-om Bearpark-om, generalnim direktorjem Britanskega združenja zasebnih varnostnih podjetij (BAPSC), International Review of the Red Cross, let. 88 (2006), str. 455.

Z vidika mednarodnega prava oboroženih spopadov so iz širokega spektra dejavnosti ZVVP pomembne tri skupine dejavnosti, ki jih ZVVP izvajajo na območjih oboroženih spopadov ali pod okupacijo. Vsem je skupno to, da gre pri vseh za t.i. prisilne dejavnosti (coercive services).²² Mednje sodijo: (1) izvajanje oboroženih akcij oz. vojskovanje, (2) varovanje in zaščita ter (3) zasliševanje in pridržanje.²³ Vsem prisilnim dejavnostim je skupno to, da vključujejo uporabo sile, ki presega pojem silobrana. To je bistven element njihovega delovanja, ki jih loči od vseh ostalih zasebnih podjetij, katera na območjih oboroženih spopadov ali pod okupacijo na pogodbeni osnovi sodelujejo z državami pri zagotavljanju blaga in storitev za potrebe vojske. Istočasno se te prisilne dejavnosti v veliki meri prekrivajo s pojmom funkcij, ki so po naravi oblastne. Prav prenos izvajanja oblastnih funkcij na zasebne subjekte predstavlja drugega v vrsti izjemno kontroverznih vprašanj, povezanih z delovanjem ZVVP. Kot bo razvidno v nadaljevanju, se kaže tendenca držav, da bi se s prenosom izvrševanja nekaterih po naravi oblastnih funkcij iz države na zasebne subjekte izognile odgovornosti za morebitne kršitve svojih mednarodnih obveznosti, do katerih prihaja pri izvrševanju nekaterih temeljnih državnih funkcij. Ko te izvršujejo zasebni subjekti, jih je namreč veliko težje pripisati državi, kot kadar jih izvršujejo neposredno državni organi.

Z vprašanjem izvrševanja temeljnih državnih funkcij s stani ZVVP se ukvarja tudi osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, ki v točki k 2. člena definira temeljne državne funkcije kot: »funkcije, ki jih država na more oddati v izvajanje ali delegirati na nedržavne subjekte. Med te funkcije, skladno z načelom državnega monopola nad uporabo sile, spadajo vojskovanje in/ali bojne operacije, jemanje ujetnikov, zakonodaja, vohunstvo, obveščevalna in policijska pooblastila, posebej pooblastila za odvzem prostosti in pridržanje, vključno z zasliševanjem pridržanih.« Naslednja točka 1 2. člena pa kot »nezakonite aktivnosti« določa »vojaške ali varnostne storitve nedržavnih subjektov, ki sodijo v izključujoči domet temeljnih funkcij države, kakor tudi dejavnosti, ki so zakonito delegirane na nedržavne subjekte, kadar se te dejavnosti izvršujejo v nasprotju z mednarodnim humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic«. V nadaljevanju osnutek konvencije v četrtem odstavku 4. člena državam eksplicitno

²² Pojem »prisilnih dejavnosti« v slovenski pravni literaturi uporablja tudi Türk, v: Türk, Temelji mednarodnega prava, Ljubljana, 2007, str. 285.

²³ Delitev prisilnih dejavnosti, ki jih izvajajo ZVVP, na te tri skupine uporablja Hoppe, pri čemer izhaja iz dejavnosti, ki jih ZVVP dejansko izvajajo. Hoppe, Passing the Buck: State Responsibility for Privat Military Companies, European Journal of International Law, let. 19 (2008), str. 990.

prepoveduje prenos temeljnih državnih funkcij na nedržavne subjekte,²⁴ v 8. členu (prepoved določenih dejavnosti) pa jim nalaga, da določijo in omejijo obseg dejavnosti ZVVP in posebej prepovejo dejavnosti, ki po svoji naravi pomenijo izvrševanje vladne funkcije.²⁵ Podobno tudi Montrejski dokument v drugem odstavku prvega dela kot obveznost držav določa, da ne sklepajo z ZVVP pogodb o izvrševanju dejavnosti, ki so po mednarodnem humanitarnem pravu eksplicitno določene predstavnikom države ali oblasti, kot je izvrševanje pristojnosti odgovornega častnika v taborišču za vojne ujetnike ali na kraju internacije civilistov skladno z Ženevskimi konvencijami.²⁶ Primerjava obeh besedil pokaže, da čeprav gre le za primeroma navedene državne funkcije v obeh dokumentih, so v Montrejskem dokumentu opredeljene ožje, kot pa v Osnutku konvencije. Če namreč Konvencije v celoti prepoveduje zasliševanje pridržanih oseb, je po Montrejskem dokumentu le pristojnost odgovornega častnika v taborišču nujno pridržana državi. Seveda gre le za primeroma navedene temeljne državne funkcije, vendar pa tudi izbira primerov v obeh dokumentih kaže na različna stališča držav do njihove opredelitve, vsebina Montrejskega dokumenta pa predstavlja njihov najmanjši skupni imenovalec.

²⁴ Četrti odstavek 4. člena se glasi: »No State Party can delegate or outsource fundamental State functions to non-State actors.«

²⁵ 8. člen se glasi: »States parties shall define and limit the scope of activities of private military and security companies and specifically prohibit functions which are intrinsically governmental, including waging war and /or combat operations, taking prisoners, espionage, intelligence and police powers, especially the powers of arrest or detention, including the interrogation of detainees.« Razvidno je, da osnutek konvencije na tem mestu ponovno našteva dejavnosti, ki jih šteje pod pojem temeljnih državnih funkcij, kot so navedene v opredelitvi tega pojma. Zdi se, da so hoteli avtorji posebej poudariti pomen prepovedi prenosa temeljnih državnih funkcij na zasebne subjekte ter katerim od teh pripisujejo še poseben pomen.

²⁶ Drugi odstavek Prvega dela se glasi: »Contracting States have an obligation not to contract PMSCs to carry out activities that international humanitarian law explicitly assigns to a State agent or authority, such as exercising the power of the responsible officer over a prisoner-of-war camp or places of internment of civilians in accordance with the Geneva Conventions.«

III. POLOŽAJ ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ PO MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU

Že na prvi pogled se zdi najbolj sporno prav delovanje ZVVP na območjih, kjer potekajo oboroženi spopadi, saj po eni strani tam prihaja do situacij, ko člani osebja ZVVP uporabijo smrtonosno silo za lastno zaščito ali zaščito drugih oseb ali premoženja, ali se celo neposredno vključujejo v bojne operacije, po drugi strani pa so na teh območjih najbolj ogrožena življenja in varnost prebivalcev. Za razjasnitev vprašanj, povezanih z zasebnimi vojaškimi in varnostnimi podjetji, je tako najprej treba razjasniti njihov status in status njihovih pripadnikov po mednarodnem pravu oboroženih spopadov oziroma mednarodnem humanitarnem pravu. Temeljni formalni mednarodnopravni viri tega področja, Haške konvencije iz let 1899 in 1907 ter Ženevske konvencije iz leta 1949 z Dopolnilnimi protokoli iz leta 1977, zasebnih vojaških in varnostnih podjetij ne opredeljujejo kot posebno kategorijo, kar je razumljivo, saj se v času njihovega sprejema le-ta še niso pojavljala kot (pomemben) dejavnik v oboroženih spopadih. Treba je torej pogledati, ali in pod kakšnimi pogoji je moč umestiti ZVVP v strukturo mednarodnega humanitarnega prava. Pri tem je treba odgovoriti na tri sklope vprašanj, in sicer: (1) ali imajo njihovi pripadniki status borcev po mednarodnem humanitarnem pravu in torej lahko uporabijo silo in so sami napadeni ter ali jim pripada status vojnih ujetnikov, (2) ali gre pri ZVVP preprosto za novodobne plačance, kot le-te opredeljuje mednarodno pravo ter (3) ali imajo pripadniki ZVVP status civilistov in ali so lahko tarča napada oboroženih sil?

1. PRIVILEGIJ BORCA ZA ČLANE OSEBJA ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ

Vprašanje, ali so člani osebja ZVVP borci ali civilisti in posledično, ali jim pripada status vojnih ujetnikov, se postavlja le v primerih, ko taka podjetja delujejo na območjih mednarodnih oboroženih spopadov in pod okupacijo.²⁷ Za njihov položaj so pomembni prvi trije odstavki 4. A člena III. Ženevske konvencije.²⁸

²⁷ Skupni 2. člen Ženevskih konvencij o zaščiti žrtev vojne (1949) določa področje njihove uporabe za »vsako vojno in vsaki drugi oboroženi spopad, ki bi izbruhnil med dvema ali med več visokimi pogodbenicami, tudi če katera od njih ni priznala vojnega stanja... in tudi v vseh primerih delne ali popolne zasedbe ozemlja visokih pogodbenic, tudi če okupacija ni naletela na oborožen odpor«. Četrty odstavek 1. člena Protokola I pa razširja pojem mednarodnih oboroženih spopadov tudi na »oborožene spopade, v katerih se narodi borijo zoper kolonialno dominacijo ali in tujo okupacijo in zoper rasistične režime, opirajoč se na svojo pravico do lastne opredelitve«. Več o tem glej Sancin, Švarc, Ambrož, op. cit., str. 81-83.

²⁸ Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki (Tretja ženevska konvencija), sprejeta 12. avgusta 1494 v Ženevi na Diplomatski konferenci za ustanovitev mednarodnih konvencij za zaščito žrtev vojn, velja od 21.

»Konvencija opredeljuje vojne ujetnike kot osebe, ki pripadajo eni od naslednjih kategorij in so pod sovražno oblastjo:

1. pripadniki oboroženih sil v spopadu in pripadniki milice in prostovoljnih enot, ki *so del oboroženih sil*,
2. pripadniki drugih milic in drugih prostovoljnih enot, vključno tudi pripadniki organiziranih odporniških gibanj, ki *pripadajo strani v spopadu* in ki delujejo izven lastnega ozemlja ali njegovih meja, čeprav je ozemlje zasedeno, pod pogojem, da te milice in prostovoljne enote, vključno tudi organizirana odporniška gibanja, izpolnjujejo naslednje pogoje:
 - a) da jih vodi oseba, ki je za svoje podrejene odgovorna,
 - b) da imajo določen razpoznavni znak, ki je od daleč opazen,
 - c) da odkrito nosijo orožje in
 - d) da pri vodenju svojih operacij upoštevajo vojaške zakone in običaje,
3. pripadniki rednih oboroženih sil, ki priznavajo pripadnost vladi ali oblasti, ki je ne priznava sila, ki je zajela vojne ujetnike.« (Podčrtal J.C.)

Po 1. in 3. točki zgoraj bo status borcev in posledično vojnih ujetnikov pripadel osebju ZVVP pod pogojem, da so formalno vključeni v oborožene sile ene od vojskujočih se držav.²⁹ Pogoje od točke a) do c) 2. odstavka 4. A člena pa bi ZVVP načeloma lahko izpolnjevala, če bi se odločila delovati na način, ki je skladen s temi pogoji. Prvi predvideva poveljniško odgovornost vodje skupine, za drugega zadostuje nošenje razpoznavnih znakov, praviloma uniforme, pri tretjem ni kaj dodati, četrtemu pogoju pa bi zadostili, če bi skupina delovala skladno s temeljnimi določbami mednarodnega humanitarnega prava, pri čemer bi se morali pripadniki skupine z njimi seznaniti.³⁰

Več vprašanj pa sproža opredelitev v 2. odstavku, da »pripadajo strani v spopadu«, pri čemer pa niso neposredno formalno vključeni v oborožene sile vojskujoče države oziroma niso del vojske vojskujoče se države (v tem primeru bi spadali v prvo kategorijo). Zagotovo ta pogoj

oktobra 1950. Isto besedilo vsebujeta tudi Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni (Prva ženevska konvencija) in Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju (Druga ženevska konvencija), ki sta prav tako pomembni za položaj posameznikov, vključenih v ZVVP, ko bi se znašli v položaju ranjencev in bolnikov v vojni. Za njihov status po Prvi in Drugi ženevski konvenciji velja enako kot zgoraj.

²⁹ Doswald-Beck, *Private military companies under international law*, v: Chesterman, Lehnard (ur.), *From mercenaries to market: the rise and regulation of private military companies*, New York, 2007, str. 118.

³⁰ Pictet (ur.), *Commentary, Geneva Convention relative to the treatment of prisoners of war*, ICRC, Ženeva, 1960, str. 61.

zahteva določeno zvezo z državo, na strani katere skupina deluje. Od tega, kakšna mora biti ta zveza pa je odvisno, ali bodo ZVVP deležna zaščite po mednarodnem humanitarnem pravu. Po Komentarju MORK-a je za zadostitev pogoju, da »pripadajo strani v spopadu«, bistven obstoj *de facto* razmerja, pri čemer pa zadostuje že sam obstoj razmerja. Ta se lahko izraža tudi le s tihim dogovorom, če so operacije takšne, da jasno nakazujejo, na kateri strani se bori odporiško gibanje.³¹ Komentar sicer eksplicitno govori o položaju odporiških gibanj, vendar pa se sama določba ne nanaša le na odporiška gibanja. Podobno besedilo vsebuje tudi Haaški pravilnik iz leta 1907,³² vendar brez eksplicitno izraženega pogoja »pripadnosti strani v spopadu«, pri čemer so ostali štirje pogoji enaki.³³ Oppenheim je na podlagi 1. člena Haaškega pravilnika označil prej veljavno pravilo običajnega mednarodnega prava, po katerem je morala država posebej pooblastiti oborožene skupine, ki ne spadajo v njeno redno vojsko, da bi bile upravičene do statusa borca, za preseženo.³⁴ Kot ugotavlja avtor, je njegovo mesto zasedlo pravilo, da t.i. 'irregulars' uživajo iste privilegije kot pripadniki redne vojske, čeprav ne delujejo po formalnem pooblastilu [države],« če izpolnjuje zgoraj navedene štiri pogoje.³⁵

Kot lahko ugotovimo, ob izpolnjevanju zgornjih pogojev načeloma ni utemeljenih razlogov, da uslužbencev ZVVP ne bi mogli šteti za borce, ki jim pripada status vojnih ujetnikov po Tretji ženevski konvenciji, le zato, ker niso del redne vojske, ali pa nimajo formalne odobritve s strani svoje države.³⁶ Tudi v praksi imajo praviloma člani osebja ZVVP, ki so jih najele države, pri sebi identifikacijski dokument,³⁷ ki nakazuje določeno stopnjo priznanja njihove

³¹ Ibid., str. 57.

³² Pravilnik o vojskovanju na kopnem, priloga k IV. Haaški konvenciji o zakonih in običajih vojne na kopnem, 1907 [Haaški pravilnik]. v 1. členu določa: »The laws, rights, and duties of war apply not only to armies, but also to militia and volunteer corps fulfilling the following conditions:

1. To be commanded by a person responsible for his subordinates;
2. To have a fixed distinctive emblem recognizable at a distance;
3. To carry arms openly; and
4. To conduct their operations in accordance with the laws and customs of war.

In countries where militia or volunteer corps constitute the army, or form part of it, they are included under the denomination "army."«

³³ Türk, op. cit., str. 566.

³⁴ Oppenheim, International Law Vol II, Harlow (1952), str. 256-7.

³⁵ Ibid.

³⁶ Doswald-Beck, op. cit., str. 119.

³⁷ Veljavni DFARS, ki ga je izdalo ministrstvo za obrambo ZDA, v četrtem odstavku c člena zahteva, da imajo vsi člani osebja pogodbenikov pooblastilo (ang. letter of authorization), ki ga izda pogodbeni častnik, da lahko potujejo do, od ali znotraj določenega območja delovanja. To pooblastilo določa tudi kakršnakoli dodatna pooblastila, pristojnosti ali vladno podporo, do katere je osebje pogodbenikov upravičeno po pogodbi. DFARS, 1998, zadnja sprememba 1. marec 2010, naslov 252.225-7040 »Pogodbeno osebje, pooblaščen za spremljanje oboroženih sil ZDA, napoteni zunaj meja ZDA (julij 2009)«, na: <http://www.acq.osd.mil/dpap/dars/dfarspgi/current/index.html>. Poleg tega v 3. točki prvega odstavka e člena

pripadnosti državi, kar bi moralo zadostovati za obstoj *de facto* zveze.³⁸ Zato pa je veliko manj jasen položaj tistih ZVVP, ki so jih najela druga zasebna podjetja.³⁹ Pri slednjih bi morali zvezo z državo iskati pri državi, kjer imajo sedež, ali pri državi, v kateri delujejo. Ta je v vsakem primeru veliko ohlapnejša od zveze med podjetjem in državo, ki ga je najela, saj lahko podjetja svoj sedež tudi selijo v države z njim bolj prijazno, torej ohlapnejšo zakonsko ureditvijo področja ZVVP, pri državi, kjer podjetja delujejo, pa se vsaj na območjih mednarodnih oboroženih spopadov postavlja vprašanje, ali sploh izvršujejo oblast nad tem območjem.

Na tem mestu je treba pogledati še položaj ZVVP po Prvem dopolnilnem protokolu k Ženevskim konvencijam [v nadaljevanju: Protokol I],⁴⁰ ki določa, katere osebe štejejo za borce in katerim od teh pripada status vojnega ujetnika. Bistvena razlika v primerjavi z Ženevskimi konvencijami iz leta 1949 je, da Protokol I glede statusa borca ne razlikuje več med rednimi oboroženimi silami in drugimi oboroženimi skupinami. Za status borca je pomemben 43. člen, ki v 1. odstavku pravi: »Oborožene sile strani v spopadu so sestavljene iz vseh organiziranih oboroženih sil, skupin in enot *pod poveljstvom*, ki je omenjeni strani odgovorno za vodenje svojih podrejenih ...« (podčrtal J.C.). Pri razlagi, kdaj je zahtevi, da je neka oborožena skupina pod poveljstvom ene od strani v spopadu, zadoščeno, pa ni soglasja med strokovnjaki s področja mednarodnega humanitarnega prava.⁴¹ Eni izpostavljajo, da mora imeti država nad takšnimi oboroženimi skupinami kazensko jurisdikcijo, ali pa, da ta člen opredeljuje le skupine, ki so pod poveljstvom vojske,⁴² medtem ko drugi zagovarjajo stališče, da formalna vključitev v vojsko ni pogoj za pridobitev statusa borca.⁴³ 43. člen Protokola I združuje člena 4.A(1) in 4.A(2) Tretje Ženevske konvencije, tako da se

določa, da imajo napoteni člani osebja ob ostalih potrebnih dokumentih še osebno izkaznico po Ženevskih konvencijah. Informacije iz pooblastila in osebnih dokumentov članov osebja pogodbenikov so vsebovani tudi na posebni skupni karti dostopa (ang. Common Access Card [CAC], ki se osebju ZVVP izdaja kot osebam, ki spremljajo oborožene sile. Podrobneje o CAC za osebja ZVVP na: <http://www.cac.mil/CardInfoGeneva2.html>.

³⁸ Doswald-Beck, op. cit., str. 119.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I), sprejet na Diplomatski konferenci o ponovni potrditvi in razvoju mednarodnega humanitarnega prava 8. junija 1977. K protokolu je do danes pristopilo 169 držav (na: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=470&ps=P>), nadaljnjih pet pa so podpisnice (na: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=470&ps=S>), ki ga niso ratificirale. Med slednje sodijo tudi ZDA, od koder izvira največ zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, medtem ko Irak, kjer je obseg poslovanja teh podjetij največji, Protokola sploh ni podpisal. Afganistan, ki po obsegu dejavnosti teh podjetij sledi Iraku, je Protokol ratificiral novembra 2009.

⁴¹ Expert meeting on private military contractors, op. cit., str. 9-12.

⁴² Schmitt, Humanitarian Law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees, Chicago Journal of International Law, let. 5 (2005), str. 511.

⁴³ Doswald-Beck, op. cit. str. 121.

»pripadniki milic in drugih prostovoljnih enot«, ki formalno ne pripadajo vojski, prištevajo med oborožene sile za potrebe statusa borca.⁴⁴ Po komentarju, ki so ga napisali udeleženci diplomatske konference, 43. člen med oborožene sile vključuje vse skupine, ki imajo neko dejansko zvezo z rednimi oboroženimi silami, če na nek način delujejo v imenu strani v spopadu in če je ta stran odgovorna za njihovo delovanje.⁴⁵

V primerih, ko ZVVP najame vojskujoča se država, je očitno, da deluje v imenu strani v spopadu. Za priznanje statusa borca članom osebja je ob tem potrebno še ugotoviti, ali so podjetje in člani njegovega osebja odgovorni tej državi. En vidik odgovornosti državi izhaja iz pogodbenega razmerja z državo, saj kršitev pogodbe s strani zasebnega podjetja redno vodi k civilnopравни odgovornosti za to kršitev. Drugo vprašanje pa je, ali mora odgovornost vključevati tudi kazensko jurisdikcijo države nad ZVVP.⁴⁶ V času sprejetja tako Ženevskih konvencij kot tudi Dopolnilnih protokolov to vprašanje niti ni bilo aktualno, saj so bile praviloma te skupine sestavljene iz oseb njihove državne pripadnosti, ki so se borili na strani svoje države in so torej države nad njimi imele vso jurisdikcijo. V primeru ZVVP pa njihovo osebje izvira tudi iz drugih držav, pa tudi samo podjetje ima lahko sedež v drugi državi ali delu države, ki uživa posebne izjeme od jurisdikcije, prav zato, da se izogne jurisdikciji države nad podjetjem. To lahko povzroči težave že pri ugotavljanju jurisdikcije v primeru kršitve pogodbenih obveznosti. Treba je poudariti, da je za vprašanje odgovornosti teh podjetij do države v spopadu pomembno, ali država, ki najame ZVVP, lahko nad tem podjetjem izvršuje svojo jurisdikcijo. V primeru, ko bi država imela jurisdikcijo nad ZVVP, se bi veliko težje izognila odgovornosti za delovanje ZVVP.

Iz tega je mogoče zaključiti, da člani osebja ZVVP v določenih situacijah zagotovo uživajo privilegij borca, vendar pa je v vsakem posameznem primeru delovanja ZVVP in njegove zveze z državo to potrebno posebej ugotoviti. Zaradi pomena, ki ga privilegiju borca pripisuje mednarodno humanitarno pravo in nanj veže pomembne posledice, bi bilo potrebno to vprašanje natančneje in predvsem enoznačno urediti v posebnem pravnem viru, ki bi urejal vprašanje ZVVP, na primer v že omenjenem DICROMPMSC, ki pa se tega vprašanja zaenkrat ne dotika. To je verjetno logična posledica tega, da po DICROMPMSC člani osebja

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Bothe, Partsch in Solf, *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949*, Haag, 1982, str. 234.

⁴⁶ Komentarji se s tem vprašanjem neposredno ne ukvarjajo, tako Bothe, Partsh in Solf, op. cit, kot tudi komentar MORK: Sandoz, Swinarski in Zimmermann (ur.), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, Ženeva, 1987, str. 511-513.

ZVVP ne morejo sodelovati v oboroženih spopadih oz. izvrševati temeljnih državnih funkcij, kamor nedvomno sodi vojskovanje.

2. POLOŽAJ ČLANOV OSEBJA ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ KOT CIVILISTOV

V primeru, ko je članom osebja ZVVP v mednarodnih oboroženih spopadih priznan status borcev, so nedvomno lahko tarča napada (razen v primerih, ko bi bili *hors de combat*, torej ko se ne morejo več bojevati, ker so ranjeni, bolni, brodolomci, so izskočili iz letala ali so zajeti). Vendar pa je priznavanje statusa borcev članom osebja ZVVP zelo negotovo in bi jih v praksi bolj verjetno obravnavali kot civiliste. V slednjem primeru pa je odločilno, ali sodelujejo v sovražnostih.

Po prvem odstavku 51. člena Protokola I k Ženevskim konvencijam »civilno prebivalstvo in posamezni civilisti uživajo splošno zaščito pred nevarnostmi, ki izhajajo iz vojaških operacij«. Tretji odstavek 51. člena Protokola I pa določa:

»Civilisti bodo uživali zaščito, ki je določena v tem oddelku, če se ne udeležujejo neposredno sovražnosti oziroma dokler se jih neposredno ne udeležujejo.«⁴⁷ Postavlja se vprašanje, kaj vse pomeni neposredno udeležbo pri sovražnostih. Komentar MORK k temu členu pravi, da »neposredno sodelovanje pomeni vojna dejanja, ki so po svoji naravi ali namenu takšna, da obstaja velika verjetnost, da bodo povzročila dejansko škodo osebju ali opremi sovražnih oboroženih sil. Le med takšnim sodelovanjem civilist izgubi svojo imuniteto in postane legitimna tarča.«⁴⁸ Iz komentarja še sledi, da so med pogajanja na diplomatski konferenci številne delegacije izjavile, da izraz »sovražnosti« v tem členu vključuje tudi »pripravo na bojevanje in vrnitev iz bojevanja.«⁴⁹ Po drugi strani pa je iz komentarja tudi jasno razvidno, da samo sodelovanje civilistov v vojnem prizadevanju⁵⁰ ni dovolj, da bi jim odrekli zaščito.

Ko člani osebja ZVVP neposredno sodelujejo v oboroženih spopadih, so nedvomno lahko tarča napada nasprotne vojskujoče se strani. Vendar pa ZVVP na različne načine sodelujejo tudi kot podpora vojski. Odprto ostaja vprašanje, v katerih od teh primerov so člani osebja ZVVP lahko tarča napada. V tem kontekstu je treba ugotoviti, kateri od teh načinov

⁴⁷ To pravilo je priznано kot pravilo običajnega mednarodnega prava. Doswald-Beck, op. cit., str. 128.

⁴⁸ Sandoz, Swinarski in Zimmermann (ur.), op. cit., str. 619.

⁴⁹ Ibid., str. 618, odst. 1943.

⁵⁰ Ang. war effort.

sodelovanja bi glede na komentar MORK lahko štel za neposredno sodelovanje v sovražnostih. Sem prav gotovo ne sodijo tiste aktivnosti, ki sodijo v kontekst četrtega odstavka 4.(A) člena tretje Ženevske konvencije (osebe, ki spremljajo oborožene sile, čeprav niso neposredno v njihovi sestavi).⁵¹ Po mnenju nekaterih avtorjev je treba »neposredno sodelovanje v sovražnostih« ozko razlagati, saj je smisel določbe v zaščiti civilnega prebivalstva, ki bi jo s široko razlago te določbe lahko ogrozili.⁵² Zato je po njihovem mnenju bolj smiselno sprejeti razlago, po kateri so člani osebja ZVVP borci in posledično lahko tarča napada.⁵³

3. PLAČANCI

Po stališču nekdanjega posebnega poročevalca Komisije ZN za človekove pravice za vprašanje plačancev Enriquea Bernales-Ballesterosa⁵⁴ je grožnja, ki jo mednarodnemu miru in varnosti predstavljajo zasebne sile enaka, ne glede na to, ali izvira s strani zasebnih podjetij ali plačancev.⁵⁵ Pravi, da »kot splošno pravilo, pogodbe, ki jih [zasebna podjetja] podpišejo, pomenijo akt intervencije v notranje zadeve države, čeprav s soglasjem vlade države, kjer se bistvena vojaška funkcije izvršuje v zameno za visoko kompenzacijo. Obstaja jasna povezava med takšnim delovanjem in dejanji plačancev«. ⁵⁶ Ballesteros tudi izrecno enači zasebna podjetja s plačanci.⁵⁷ Po drugi strani pa Shaista Shameem, ki je na položaju posebnega poročevalca nasledila Bernales-Ballesterosa, dopušča možnost določene razlike med plačanci in ZVVP, vendar pa nakaže, da bi podjetja, ki sodelujejo v oboroženih spopadih, morala biti vključena v nove instrumente mednarodnega prava za reguliranje plačancev.⁵⁸

⁵¹ V tem kontekstu velja omeniti, da obrambno ministrstvo ZDA, kot izhaja iz DFARS, svoje civilne pogodbenike v kontekstu Ženevskih konvencij šteje ravno za osebe, ki sodijo pod to določbo.

⁵² Schmitt, op. cit, str. 11; Doswald-Beck, op. cit., str. 129.

⁵³ Doswald-Beck, ibid.

⁵⁴ Komisija ZN za človekove pravice je imenovala posebnega poročevalca za vprašanje uporabe plačancev kot sredstvo kršitve človekovih pravic in ogrožanja izvrševanja pravic ljudstev do samoodločbe z Resolucijo 1987/16 in od takrat se je mandat nepretrgoma obnavljal. Na svoji 60. seji je z Resolucijo 2004/5 Komisija posebej zahtevala, da se poročevalec »posebej posveti vplivu delovanja zasebnih podjetij, ki na mednarodnem trgu ponujajo vojaško pomoč, svetovanje in varnostne storitve na izvrševanje pravic ljudstev do samoodločbe«. Bernales-Ballesteros je bil posebni poročevalec od začetka mandata leta 1987 do leta 2004, ko ga je na tem mestu zamenjala Shaista Shameem. Na: <http://www2.ohchr.org/english/issues/mercenaries/specialrap.htm>.

⁵⁵ UN Doc. A/53/338, 4. september 1998, str. 8.

⁵⁶ UN Doc. E/CN.4/1998/31, 27. januar 1998, str. 22.

⁵⁷ UN Doc. E/CN.4/2004/15, 24. december 2003, str. 10-11.

⁵⁸ UN Doc. A/60/263, 27. september 2005, str. 17.

Plačanca lahko definiramo kot posameznika,⁵⁹ ki se bori na strani države, ki ji ne pripada, ali na strani nedržavne entitete, s katero nima neposredne zveze, v zameno za denarno nagrado.⁶⁰

47. člen Protokola I v prvem odstavku določa, da: »plačanec nima pravice biti borec ali vojni ujetnik«, v drugem odstavku pa opredeljuje plačance:

»Plačanec je vsakdo:

- (a) ki je bil posebej rekrutiran, lokalno ali v tujini, za to, da bi se boril v oboroženem spopadu;
- (b) ki dejansko neposredno sodeluje v sovražnostih;
- (c) ki je motiviran, da sodeluje v sovražnostih, v glavnem zaradi želje po osebni koristi in ki mu je od strani v spopadu ali v njenem imenu dejansko obljubljen znatno večje materialno plačilo od tistega, ki je obljubljen ali plačano borcem podobnega ranga ali funkcije v oboroženih silah omenjene strani;
- (d) ki ni državljan strani v spopadu in tudi nima stalnega prebivališča na ozemlju, ki ga kontrolira stran v spopadu;
- (e) ki ni pripadnik oboroženih sil strani v spopadu; in
- (f) ki ga ni poslala po uradni dolžnosti kot pripadnika svojih oboroženih sil država, ki ni stran v spopadu.«⁶¹

Predvsem dva od teh pogojev, ki morajo biti kumulativno izpolnjeni, sta problematična za opredelitev pripadnikov ZVVP kot plačancev. Pri prvem gre za vprašanje, ali so pripadniki ZVVP »posebej rekrutirani za to, da bi se borili v oboroženem spopadu«. Kot je bilo prikazano zgoraj, ZVVP delujejo v zelo širokem spektru dejavnosti, povezanih z varovanjem ljudi in objektov in je težko razmejiti primere, ko bi njihovi pripadniki ustrezali zgornjemu kriteriju. Posamezniki, ki kot člani osebja ZVVP sodelujejo v oboroženih spopadih, praviloma niso izrecno rekrutirani za boj v oboroženem spopadu.⁶² Vendar pa varovanje ljudi in objektov na območju oboroženih spopadov lahko vključuje bojevanje v oboroženem spopadu. Na ravni pogodbe z ZVVP bi se tako lahko nekatere pogodbe, ki vključujejo npr. obrambo vojaških objektov pred sovražnimi napadi, šteje za pogodbe o plačancih, za razliko od npr. pogodb, ki določajo uporabo sile le za primere samoobrambe in obrambe objektov pred

⁵⁹ Percej na tem mestu uporablja oznako »posamezni vojak«, kar pa lahko vnese določeno nejasnost, saj se pojem vojaka uporablja pretežno za pripadnika redne vojske. Percy, op. cit., str. 626.

⁶⁰ Percy, op. cit., str. 626.

⁶¹ Isto definicijo, z izjemo pogoja, da plačanec »dejansko neposredno sodeluje v sovražnostih«, vsebuje v 1. členu tudi Konvencija ZN proti rekrutiranju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev iz leta 1989. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, A/RES/44/34, 4. december 1989, na: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>.

⁶² Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. A.3.a).iii).

splošnim kriminalom.⁶³ Pri tem imajo velik pomen pravila delovanja,⁶⁴ kot so s pogodbo določena za zasebna podjetja. Pomembnejše od same pogodbe pa so dejanske aktivnosti osebja ZVVP na območjih, kjer delujejo. Kot primer naj omenim, da je ameriško zasebno vojaško podjetje MPRI l. 1994 po pogodbi Hrvaški zagotavljalo usposabljanje v civilno-vojaških odnosih, dejansko pa naj bi njihovo osebja planiralo in poveljevalo vojaškim operacijam za Hrvaško.⁶⁵

Drugo vprašanje pri umestitvi pripadnikov ZVVP med plačance se postavlja ob pogoju, da plačanec »ni državljan strani v spopadu in tudi nima stalnega prebivališča na ozemlju, ki ga nadzoruje stran v spopadu«. Pri tem ni jasno, ali se ta pogoj nanaša na državo sedeža ZVVP (pri čemer bi vsi njegovi zaposleni zadostili temu pogoju), ali na nacionalnost posameznih članov osebja ali pa na oboje. V času sprejema Protokola I se vprašanje sodelovanja zasebnih vojaških in varnostnih podjetij še ni zastavljalo. Po komentarju k 47. členu tako iz običajnega kot konvencijskega mednarodnega prava izhaja, da privilegij borca in upravičenost do statusa vojnega ujetnika ne gre pripadnikom oboroženih skupin, ki delujejo predvsem za osebno korist in ne pripadajo strani v mednarodnem oboroženem spopadu.⁶⁶ Na ta način iz zaščite niso izključena podjetja, ki jih najame država kot stran v spopadu, saj v tem primeru obstaja jasna zveza z državo, četudi ima podjetje sedež v drugi državi.⁶⁷ Vprašanje pa je, ali so na ta način zaščiteni vsi pripadniki tega zasebnega podjetja, ali pa le tisti, ki po nacionalnosti pripadajo državi v spopadu.⁶⁸ V skrajnem primeru lahko pride do situacije, ko bodo nekateri pripadniki istega zasebnega podjetja ustrezali definiciji plačanca, drugi, ki pripadajo državi v sporu tudi po nacionalnosti, pa ne. Zaenkrat je to vprašanje, kako bodo implementirale zadevno določbo Protokola I, prepuščeno državam samim.

Nenazadnje velja omeniti, da je po že omenjeni Konvenciji ZN proti rekrutiranju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev iz leta 1989 ter Konvenciji OAU za eliminacijo

⁶³ Ibid.; Doswald-Beck, op. cit., str. 122.

⁶⁴ Ang. rules of engagement.

⁶⁵ Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. A.3.a).iii); L. Wayne, America's For-Profit Secret Army, New York Times, 13. oktober 2002, na: <http://www.nytimes.com/2002/10/13/business/america-s-for-profit-secret-army.html?pagewanted=1>. V tem obdobju je veljal embargo na izvoz orožja v Republiko Hrvaško. Zaradi vloge v operaciji Nevihta, ki spada v čas sodelovanja med hrvaško in MPRI, se v Haagu pred *ad hoc* Sodiščem za vojne zločine, storjene na območju bivše Jugoslavije, zagovarja več pripadnikov hrvaških oboroženih sil. Podobno naj bi MPRI po operaciji Nevihta sodelovala še z Bosno in kasneje s separatisti na Kosovu.

⁶⁶ Bothe, Partsch, Waldemar, op. cit., str. 268.

⁶⁷ Doswald-Beck, op. cit., str. 123

⁶⁸ Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. A.3.a).ii).

plačancev v Afriki iz leta 1977⁶⁹ plačanstvo zločin. Pripadnikom ZVVP, ki bi jih zajela ena od držav pogodbenic katere od teh dveh konvencij, bi tako v primeru, ko bi jih opredelili kot plačance, ne le odrekli status vojnega ujetnika (prvi odstavek 47. člena Protokola I), tako da bi jim lahko sodili za zločine, kot so umor in nošenje orožja, po nacionalni zakonodaji, lahko bi jih tudi kazensko preganjali za posebno kaznivo dejanje plačanstva. Slednje velja tudi v primerih, ko je plačanstvo inkriminirano kot kaznivo dejanje po notranji zakonodaji, ne glede na to, ali je država pogodbenica katere od navedenih konvencij, saj osebe brez statusa borca odgovarjajo za kazniva dejanja po notranji zakonodaji.

⁶⁹ OAU Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa, CM/817 (XXIX) Annex II Rev.1, na: http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf.

IV. ODGOVORNOST DRŽAV ZA KRŠITVE MEDNARODNEGA PRAVA S STRANI ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ

Na območjih oboroženih spopadov, vključno v situacijah vojaških okupacij, države najemajo ZVVP za izvajanje različnih nalog, ki so jih v preteklosti izvajali le pripadniki rednih vojsk. Sem sodijo tudi že omenjene prisilne dejavnosti, kot so sodelovanje v oboroženih spopadih, varovanje in zaščita ter zasliševanje in pridržanje. Veliko pozornost mednarodne javnosti vzbujajo obtožbe na račun ZVVP o domnevnih grobih kršitvah pravic posameznikov. Obtožbe na račun osebja ZVVP vključujejo zlorabe zapornikov,⁷⁰ trgovino z ljudmi,⁷¹ kršenje embargov ZN na prodajo orožja⁷² in nediskriminatorno streljanje na civiliste⁷³. Utemeljenost teh obtožb potrjujejo tudi ugotovitve posebnega poročevalca ZN Bernales-Ballesterosa, ki je v svojem zadnjem poročilu l. 2004 izjavil, da so ZVVP ostala nekaznovana za umore, posilstva in ugrabitve otrok.⁷⁴

Kot posledica zgoraj navedenih kršitev se, kot je bilo že omenjeno, pojavljajo domneve, da obstaja v mednarodnem pravu pravna praznina glede umestitve in delovanja teh podjetij.⁷⁵ Ker je delovanje teh podjetij *tacite* ali eksplicitno odobreno s strani držav in ker predstavlja v mnogih primerih prenos javnih funkcij v zasebni sektor, se postavlja vprašanje ne le odgovornosti podjetij za kršitve, pač pa tudi odgovornosti držav za kršitve, ki jih zakrivijo podjetja, katera so z njimi v neki zvezi. Vprašanje, na katerega želim opozoriti v tem poglavju je, v katerih primerih država, ki je za izvajanje zgoraj omenjenih nalog najela ZVVP, nosi mednarodno odgovornost za morebitne kršitve pravil mednarodnega prava, predvsem mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic.

⁷⁰ V Tagubovem in Fayevev poročilu in je bilo neodvisno ugotovljeno, da so trije zaposleni pri podjetjih CACI Int. in Titan Inc. sodelovali pri zlorabah v zaporu Abu Ghraib. MG Antonio M Taguba, Article 15-6 Investigation at the 800th Military Police Baghdad [Tagubovo poročilo], na: <http://news.findlaw.com/nytimes/docs/iraq/tagubarpt.html>, MG George R Fay, AR 15-6 Investigation of the Abu Ghraib Detention Facility and 205th Military Intelligence Brigade (avgust 2004), [Fayevo poročilo] na: <http://news.findlaw.com/hdocs/dod/fay82504rpt.pdf>.

⁷¹ Wilson in Maguire, American Firm in Bosnia Sex Trade Row Poised to Win MoD Contract, Guardian, 29. november 2002.

⁷² Second Report Sierra Leone, House of Commons, Foreign Affairs Committee, HC 116-I, februar 1999, glede delovanja podjetja Executive Outcomes (sedež podjetja je v Južnoafriški republiki) v Sierra Leone.

⁷³ Finer, Security Contractors in Iraq under Scrutiny after Shootings, Washington post, 10. september 2005.

⁷⁴ UN Doc. E/CN.4/2004/15, op. cit.

⁷⁵ Glej op. 8.

Pravno podlago za ugotavljanje odgovornosti držav po mednarodnem pravu, kot pravi Sancin,⁷⁶ danes predstavljajo pravila mednarodnega običajnega prava, ki so se oblikovala zlasti skozi prakso mednarodnih sodišč ter arbitraž in delo Komisije za mednarodno pravo,⁷⁷ ki je pripravila besedilo členov o odgovornosti držav za protipravna dejanja po mednarodnem pravu⁷⁸ [v nadaljevanju: ARSIWA], ki so bili leta 2001 s konsenzom sprejeti v GS OZN kot priloga k resoluciji št. 56/83.⁷⁹

1. člena ARSIWA določa, da je država po mednarodnem pravu odgovorna za mednarodne delikte, 2. člen pa opredeljuje mednarodni delikt kot vsako dejanje ali opustitev, ki se pripisuje državi in hkrati pomeni kršitev mednarodne obveznosti te države.⁸⁰ Opredelitev, da je neko dejanje mednarodni delikt, je stvar mednarodnega prava. V 3. členu ARSIWA je posebej izpostavljeno, da tudi če bi bilo dejanje po notranjem pravu opredeljeno kot zakonito, to ne vpliva na njegovo mednarodnopravno nezakonitost. Odgovornost države za ravnanja ZVVP je torej vzpostavljena, če je dejanje mogoče pripisati državi, ali pa če država ni ravnala z dolžno skrbnostjo⁸¹ pri preprečevanju ali odzivu na kršitve določb mednarodnega prava, s katerim je zavezana.

1. ODGOVORNOST DRŽAV V PRIMERIH, KO JE RAVNANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ PRIPISLJIVO DRŽAVI PO PRAVILIH O MEDNARODNI ODGOVORNOSTI DRŽAV

1.1. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 4. členu ARSIWA

Za odgovornost države za mednarodni delikt mora biti torej izpolnjen tudi pogoj pripisljivosti državi. 4. člen ARSIWA določa, da je država odgovorna za dejanja svojih organov, vključno za dejanja pripadnikov oboroženih sil države. Na tej podlagi je država odgovorna za ravnanja tistih ZVVP oz. njihovega osebja, ki so sestavni del redne vojske države, kakor le-to opredeljuje 43. člen Protokola I.⁸² Kot je bilo ugotovljeno zgoraj, so takšne situacije izjemno redke.

⁷⁶ Glej Sancin, *Odgovornost državnih organov za kršitve mednarodnega prava*, Javna uprava, let. 43 št. 2 (2007), str. 504

⁷⁷ Ang. International Law Commission (ILC).

⁷⁸ Articles on the responsibility of States for Internationally Wrongfull Acts, na:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf.

⁷⁹ GA Res. 56/83 (2001): Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts.

⁸⁰ Glej tudi Sancin, op. cit., str. 505.

⁸¹ Ang. due dilligence.

⁸² Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. B.1.b.

1.2. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 5. členu ARSIWA

Po 5. členu ARSIWA se kot dejanja države štejejo tudi dejanja oseb ali entitet, ki niso organi države, vendar imajo njeno pooblastilo za opravljanje elementov državne oblasti, državi pa je mogoče pripisati dejanja, ki jih nosilci takih pooblastil opravljajo na podlagi tega pooblastila ali v zvezi z njim.⁸³

Tudi mednarodna sodišča in tribunali so v primerih, ko je imela zasebna entiteta pooblastilo za izvrševanje elementov državne oblasti, ravnanja teh zasebnih entitet pripisovala državi. Pri tem je narava ravnanj, da gre za element izvrševanja državne oblasti, pomembnejša od javne ali zasebne narave subjekta, ki ta ravnanja izvršuje.⁸⁴ Smisel pripisovanja odgovornosti v teh primerih je v tem, da se država ne izogne odgovornosti preprosto s prenosom svojih funkcij na zasebne subjekte. To načelo je splošno priznано v mednarodnem pravu.⁸⁵ Pomembno je, da se dejanje pripiše državi tudi v primeru, ko je zasebni subjekt ravnal *ultra vires*, torej ko je prekoračil svoja pooblastila ali ravnal v nasprotju z navodili.⁸⁶

Čeprav je zgornje pravilo o pripisljivosti ravnanj zasebnih subjektov jasno in splošno priznано, se pri njegovi uporabi v primeru ZVVP postavljata v ospredje predvsem dva problema, in sicer:

Prvi problem se nanaša na samo opredelitev pojma »državne oblasti«. V mednarodni skupnosti ni soglasja glede vprašanja, katera dejanja pomenijo izvrševanje državne oblasti. Ob pomanjkanju jasne definicije pa ponujajo nekatere smernice odločitve sodišč in razprave KMP. Komentar KMP⁸⁷ omenja zasebna varnostna podjetja, ki delujejo kot zaporniški varnostniki in kvalificira pridržanje in discipliniranje posameznikov kot izvrševanje elementov državne oblasti, kakor tudi pooblastila, povezana z nadzorom imigracij, karanteno, ali identifikacijo premoženja zaradi zaplembe.⁸⁸ S problemom pripisljivosti se je ukvarjal tudi

⁸³ Türk, op. cit., str. 285.

⁸⁴ Ago, Third Report on State responsibility, UN Doc A/CN.4/246, YILC 1971 II (1), 191. odstavek.

⁸⁵ Report of the International Law Commission to the General Assembly, UN Doc A/9610/Rev 1, YILC 1974 II (1), 17. odstavek III. poglavja.

⁸⁶ Yaeger v. Iran, 17 Iran-USCTR 92(1987-IV), str. 110-111; 7. člen ARSIWA.

⁸⁷ Crawford, The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries, Cambridge 2002. Posebno avtoritativen značaj pripisuje temu komentarju tudi Sancin, op. cit., str. 504, op. 19.

⁸⁸ Crawford, op. cit., str. 100.

Tribunal za medsebojne zahtevke Irana in ZDA,⁸⁹ ki je v primerih Rankin v. Iran⁹⁰ in Yeager v. Iran⁹¹ štel pridržanje in sledečo razlastitev za izvrševanje državne oblasti, enako pa je odločil glede zasega premoženja v primeru Hyatt v. Iran⁹².

Iz komentarja KMP in odločitev sodišč torej sledi, da navkljub pomanjkanju jasne definicije, kaj vse sestavlja »element državne oblasti«, določena ravnanja nedvomno štejejo za izvrševanje »temeljne državne funkcije«, tako da njihovo izvrševanje s strani ZVVP pomeni izvrševanje državne oblasti. Glede podjetij, ki za države na območjih oboroženih spopadov ali okupacije opravljajo bojne misije ali pa zasliševanje in pridržanje, obstaja vedno širši konsenz mednarodnopravne stroke, da so njihova ravnanja pripisljiva državi na podlagi tega člena.⁹³ Za bolj sporno velja pripisljivost ravnanj v primeru, ko zasebna podjetja zagotavljajo službe varovanja in zaščite.⁹⁴

Prav vprašanje narave in obsega storitev, ki jih ponujajo ZVVP, predstavlja drugi problem pripisovanja ravnanj ZVVP po 5. členu ARSIWA. Posebej se izpostavlja vprašanje, ali med njihove dejavnosti sodi oborožen boj. Z vidika vlad, ki jih najemajo, in podjetij samih je odgovor negativen.⁹⁵ Po drugi strani pa obstajajo poročila o tem, da so se osebe iz vrst ZVVP aktivno vključevale v oborožene spopade.⁹⁶ Kar zadeve preostale aktivnosti, lahko v pogodbi nejasno opredeljen obseg nalog vodi do tega, da ZVVP razširijo svoje delovanje na aktivnosti, ki niso eksplicitno predvidene s pogodbo. Poleg tega so lahko ZVVP tudi sami tarča napada oz. je napaden predmet njihovega varovanja. Predvsem v slednjem primeru se zastavlja

⁸⁹ Iran – United States Claims Tribunal, ustanovljen z Deklaracijo o razrešitvi zahtevkov (Declaration of the Government of the Democratic and Popular Republic of Algeria concerning the Settlement of Claims by the Government of the United States of America and the Government of the Islamic republic of Iran), na:

<http://www.iusct.org/claims-settlement.pdf>. Več o tem glej: Neudauer, Iran – ZDA tribunal za medsebojne zahtevke: vprašanje razlastitve v mednarodnem pravu, diplomatska naloga, Ljubljana, 2008.

⁹⁰ Rankin v. Iran, 17 Iran-USCTR 135 (1987-IV).

⁹¹ Yeager v. Iran, 17 Iran-USCTR 92(1987-IV).

⁹² Hyatt International Corporation v. Iran, 9 Iran-USCTR 71 (1985-II).

⁹³ Türk, op. cit., str. 285; Hoppe, op. cit., str. 992; Lehnardt, Private military companies and state responsibility, v: Chesterman in Lehnardt, op. cit., str. 147; Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. B.2.b.

⁹⁴ Tako Hoppe (op. cit.) in Lehnardt (op. cit.), nekoliko drugače pa Türk: »Javna pooblastila segajo od tako naravnih primerov, kot je nadzor nad potniki, ki ga opravljajo letalski prevozniki, do bolj prisilnih dejavnosti, kot so najemanje zasebnih organizacij za zagotavljanje varnosti in nekatere vojaške funkcije. V vseh takih primerih je za ravnanje oseb, ki imajo javno pooblastilo, odgovorna država.« (Podčrtal J.C.) Op. cit., str. 285.

⁹⁵ Začasna koalicijska administracija (Coalition Provisional Administration, [COA]) v Iraku je v letu 2004 zatrdila, da ZVVP, s katerimi je sklenila pogodbe, zagotavljajo le storitve, ki so po svoji naravi obrambne: osebno varovanje višjih civilnih uradnikov, ne-vojaško varovanje območij (zgradb in infrastrukture) ter ne-vojaško varovanje konvojev. V: US Congressional Research Service, Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status and Other Issues, maj 2004, str. 2. Istočasno ameriško obrambno ministrstvo trdi, da ZVVP ne uporabljajo za izvajanje nalog, ki so po svoji naravi vojaške. V: Bergner, The Other Army, New York Times Magazine, 14. avgust 2005, str. 32; DoD Instructions No. 1100.22, 7. september 2006, odst. E2.1.3.1.

⁹⁶ Singer, Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry, Ithaca, 2003, str. 208.

vprašanje, ali jih pogodba pooblašča, da na napad odgovorijo tudi v primerih, ko njihovo življenje in varnost nista neposredno ogrožena. Takšno pooblastilo bi namreč lahko šteli za pooblastilo za bojevanje, kar pa je nedvomno po svoji naravi funkcija državne oblasti.

Iz doslej povedanega je mogoče zaključiti, da tako nejasnost pojma »državne oblasti« kot tudi narava dejavnosti ZVVP otežujejo uporabo ARSIWA za ravnanja zasebnih subjektov, ki izvršujejo element državne oblasti.

1.3. Pripisovanje odgovornosti za ravnanja ZVVP državi po 8. členu ARSIWA

8. člen ARSIWA določa, da se ravnanje pripiše državi, kadar neka oseba ali skupina dejansko deluje na podlagi navodil ali po usmeritvah države. Tako je vzpostavljena odgovornost države v primerih, ko iz pogodbe ali drugače izhaja, da je država ukazala ravnanje, ki pomeni mednarodni delikt. Po drugi strani pa država ne bo odgovarjala za ravnanja, ki nasprotujejo navodilom oz. so izven nadzora države.

Meddržavno sodišče v Haagu se je z vprašanjem, do kakšne mere mora država imeti nadzor nad zasebnim subjektom in njegovim delovanjem, da se ji lahko pripiše ravnanje tega subjekta, zelo podrobno ukvarjalo v primeru vojaških in paravojaških dejavnosti v Nikaragvi in v zvezi z njo.⁹⁷ V kontekstu odgovornosti za ravnanja ZVVP si ta primer zasluži podrobnejšo analizo. Sodišče je odločilo, da vse omenjene oblike sodelovanja ZDA in celo splošno usmerjanje in nadzor nad uporniški silami *contras* z močno stopnjo odvisnosti slednjih samo po sebi ne bi pomenilo, brez nadaljnjih dokazov, da so ZDA usmerjale ali pospeševale izvrševanje dejanj, ki nasprotujejo človekovim pravicam in mednarodnemu humanitarnemu pravu. *Takšna dejanja bi člani uporniških sil lahko izvršili tudi brez usmerjanja in nadzora ZDA* (podčrtal J.C.). Da bi takšno ravnanje vzpostavilo pravno odgovornost ZDA, bi bilo načeloma treba dokazati, da so ZDA imele »dejanski nadzor«⁹⁸ nad vojaškimi in paravojaškimi operacijami, tekom katerih so bile storjene domnevne kršitve.⁹⁹ Sodnik Ago je v svojem ločenem mnenju opredelil standard dejanskega nadzora tako, da vključuje specifična navodila za izvršitev določenega dejanja ali izvršitev določene naloge.¹⁰⁰ Isti standard je sodišče uporabilo v primeru uporabe Konvencije o preprečevanju in

⁹⁷ Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports 1986 [primer Nikaragve].

⁹⁸ Ang. effective control.

⁹⁹ Primer Nikaragve, op. cit., str. 14.

¹⁰⁰ Ibid., str. 189-90.

kaznovanju zločina genocida,¹⁰¹ ko je razsodilo, da Srbija ni odgovorna za dejanja pripadnikov Republike Srbske v BiH, ker ni imela nadzora nad posamičnimi dejanji oboroženih sil slednje.¹⁰²

Predpostavkam za uporabo 8. člena ARSIWA, kot izhajajo iz primerov Nikaragve in Genocida, bi na prvi pogled težko zadostili v primeru pripisovanja odgovornosti države za dejanja ZVVP,¹⁰³ saj tudi v tem primeru država načeloma ne določa in ne nadzira vsakega njihovega dejanja in operacije posebej. ZVVP izvršujejo svoje obveznosti, ki so v pogodbi bolj ali manj podrobno določene, prav gotovo pa ne bodo vsebovale navodil za kršitev mednarodnega prava.

Vendar pa se primer ZVVP pomembno razlikuje od zgoraj opisanih primerov. Če bi v primeru Nikaragve uporniške skupine lahko zagrešile zločine tudi brez sodelovanja ZDA (kot je ugotovilo sodišče) in če bi v primeru Genocida enote Republike Srbske prav tako lahko brez pomoči ZRJ kršile Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ZVVP brez sodelovanja države, ki jih je najela, ne bi mogla izvrševati dejanj, ki lahko pomenijo kršitev mednarodnega prava. ZVVP opravljajo svojo dejavnost na območjih oboroženih spopadov in pod okupacijo za plačilo, ki jim ga zagotovi država, in iz katerega financirajo svojo opremo. Država jih tudi napoti na določeno območje in jim v pogodbi določi naloge. Argument iz primera Nikaragve, da bi takšna ravnanja lahko izvršili tudi brez usmerjanja in nadzora države, v primeru ZVVP odpade, navsezadnje zasebna podjetja tudi nimajo motiva oditi na območja oboroženih spopadov izvrševat mednarodne zločine, kot so imele v primerih Nikaragve in Genocida motiv uporniške skupine in vojska Republike Srbske.

Tudi Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo¹⁰⁴ se je ukvarjalo z vprašanjem pripisovanja odgovornosti državi na podlagi nadzora. V primeru Tadić je na prvi stopnji uporabilo isti standard, kot ga je postavilo meddržavno sodišče v Haagu v primeru Nikaragve.¹⁰⁵ Pritožbeni senat ICTY pa je odločitev prvostopenjskega senata spremenil in

¹⁰¹ Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), sodbe z dne 16. februarja 2007, ICJ Reports XXX [primer genocida].

¹⁰² Ibid., odst. 390-415.

¹⁰³ Lehnard, op. cit., str. 150-152.

¹⁰⁴ International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, ustanovljen 25. maja 1993 z resolucijo VS ZN S/RES/827 (1993).

¹⁰⁵ Prosecutor v. Tadić, ICTY Trial Chamber, sodba z dne 7. maja 1997, IT-94-1-T.

zavnil standard dejanskega nadzora kot prestrog ter postavil drugačen, bolj prožen pristop, po katerem se zahteve za pripis dejanja državi lahko razlikujejo glede na dejanske okoliščine.¹⁰⁶ Če je zasebni subjekt, za razliko od posameznika, organiziran in hierarhično strukturiran, se za pripis dejanja državi zahteva manj strog kriterij splošnega nadzora¹⁰⁷ nad skupino: »Po mednarodnem pravu nikakor ni treba, da bi nadzorna oblast planirala vse operacije enot, ki so od nje odvisne, izbirala njihove tarče ali dajala podrobna navodila glede izvajanja vojaških operacij in kakršnihkoli domnevnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava. Nadzor, ki ga zahteva mednarodno pravo, lahko štejemo, da obstaja, ko ima država [...] vlogo pri organiziranju, koordiniranju ali planiranju vojaških akcij vojaške skupine, poleg financiranja, usposabljanja in opremljanja ali zagotavljanja operativne podpore skupini.«¹⁰⁸

Nedvomno bi v ta kontekst lahko umestili ZVVP, ki so hierarhično strukturirana (imajo korporativno strukturo z upravo na vrhu, praviloma obstaja znotraj podjetja stroga hierarhična struktura, podobna vojaški, predvsem v situacijah, ko delujejo na terenu), država pa igra pomembno vlogo pri organiziranju vojaških akcij, v katerih sodelujejo (največkrat v koordinaciji z vojsko), jih financira, usposablja (večinoma gre za bivše pripadnike vojske), opremlja (poleg finančnih sredstev, potrebnih za nabavo opreme, obstajajo stroge omejitve pri nakupu vojaške opreme s strani zasebnih subjektov, tako da jim mora država to posebej dovoliti) in jim nenazadnje v nekaterih primerih nudi operativno podporo (obveščevalne informacije, satelitska navigacija). Če se tako za pripis dejanja državi ne zahteva izdajanje specifičnih ukazov ali neposrednega usmerjanja posameznih operacij, bi ravnanje ZVVP lažje pripisali državi.¹⁰⁹

Pri uporabi 8. člena ARSIVA za dejanja ZVVP igrajo pomembno vlogo jasna in zakonita pravila delovanja, kot izhajajo iz pogodbe med državo in podjetjem: če ta niso dosledno spoštovana, se bo država lahko izognila vsakršni odgovornosti po 8. členu.¹¹⁰ Posebnega pomena za uporabo 8. člena je tudi nadzor nad delovanjem ZVVP. Ta je v večini primerov zelo pomanjkljiv ali pa se sploh ne izvaja.¹¹¹ Generalni računovodski urad ZDA (GAO) je opozoril na bistveno pomanjkanje nadzora s strani agencij, ki najemajo ZVVP, nad temi

¹⁰⁶ Prosecutor v. Tadić, ICTY Appeals Chamber, sodba z dne 15. julija 1999, IT-94-1-A, para. 117.

¹⁰⁷ Ang. overall control.

¹⁰⁸ Ibid., odst. 137.

¹⁰⁹ Lehnard, op. cit., str. 151.

¹¹⁰ Hoppe, op. cit., str. 992. Na pomen pravil delovanja za delovanje zasebnih vojaških podjetij opozarja tudi Klappe. Klappe, International Peace Operations, v: Fleck (ur.): The Handbook of International Humanitarian Law, New York, 2008, str. 656.

¹¹¹ Singer (2003), op. cit., str. 152.

podjetji v Iraku.¹¹² Med okupacijo Iraka ni nobena od agencij v ZDA vodila evidence niti o številu ZVVP, ki so tam delovala.¹¹³

Tako opredeljena odgovornost držav za ravnanja ZVVP pa ne zajema ravnanj njihovega osebja, ki sodeluje v oboroženih spopadih ali opravlja zasliševanja in pridržanja, v njihovem »prostem času« (»off duty«), če le-ti niso vključeni v redno vojsko države ali pa ne izvršujejo elementov državne oblasti. Prav tako država ne odgovarja za prekoračitev pooblastil, t.i. *ultra vires* ravnanja oseb tistih podjetij, ki opravljajo službe varovanja in zaščite.

2. ODGOVORNOST DRŽAV, KI IZHAJA IZ OBVEZNOSTI DRŽAV PO MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU IN PRAVU ČLOVEKOVIH PRAVIC, KO RAVNANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ NI NEPOSREDNO PRIPISLJIVO DRŽAVI

Tudi če ravnanja osebja ZVVP ne moremo pripisati državi, lahko kršitve njihovih obveznosti po mednarodnem pravu vodijo do vzpostavitve odgovornosti držav. Meddržavno sodišče v Haagu je v več primerih ugotovilo obstoj takšne odgovornosti.¹¹⁴ Odgovornost v tem primeru izhaja iz dolžne skrbnosti,¹¹⁵ ki jo mora država izkazati pri preprečevanju ali odgovoru na kršitve mednarodnega prava. Pri tem mednarodna odgovornost države ne izhaja iz samega ravnanja zasebnega subjekta, temveč iz nedelovanja oz. nezadostnega delovanja države za preprečitev dejanja, ali nezadostnega odgovora nanj. Za vzpostavitev odgovornosti države v tem primeru mora obstajati obveznost države, da si prizadeva nadzorovati ravnanja zasebnih subjektov, ta pa mora izhajati iz mednarodne pogodbe ali mednarodnega običajnega prava. V primeru zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, ki delujejo na območjih oboroženih spopadov, so pomembne tiste mednarodne obveznosti držav, katere jim nalagata mednarodno humanitarno pravo in pravo človekovih pravic.

¹¹² United States General Accounting Office, Report to Subcommittee on Readiness and Management Support, Committee on Armed Services, U.S. Senate: Military Operations-Contractors Provide Vital Services to Deployed Forces but Are Not Adequately Addressed in DOD Plans, GAO-03-695, junij 2003, str. 20, na: <http://www.gao.gov/new.items/d03695.pdf>. Podobno ugotovitev vsebuje tudi Tagubovo poročilo, op. cit., Part II: Findings and Recommendations, odst. 30.

¹¹³ Holmquist, Private Security Companies – the Case of Regulation, SIPRI Policy Paper No. 9, januar 2005, str. 24, na: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI09.pdf>.

¹¹⁴ Primer Krfski kanal (UK v. Albanija), ICJ Reports 1949, str. 23; Primer diplomatskega in konzularnega osebja Združenih držav v Teheranu (USA v. Iran), ICJ Reports 1980.

¹¹⁵ Ang. due diligence.

2.1. Standard dolžne skrbnosti

Zastavlja se vprašanje, kaj mora država storiti, da bi zadostila standardu dolžne skrbnosti. Jasnega in enoznačnega odgovora na to vprašanje zaenkrat (še) ni.¹¹⁶ Stopnja skrbnosti, ki jo mora izkazati država, se razlikuje glede na dejanske okoliščine posameznega primera.¹¹⁷ Pri tem pa je treba upoštevati različne dejavnike, kot je npr. stopnja tveganja, da bo prišlo do kršitve mednarodnega prava. To je mogoče oceniti med drugim na podlagi vloge posameznega ZVVP in okoliščin, v katerih deluje, npr. ali je njihovo osebje oboroženo, kakor tudi na podlagi zaščitene skupine.¹¹⁸

Na tej podlagi je mogoče vzpostaviti odgovornost države, ki je najela storitve ZVVP, kot tudi države, kjer ta podjetja opravljajo svojo dejavnost, ko dejanja oseb ZVVP kršijo človekove pravice (ali pravila mednarodnega humanitarnega prava), če država ni uspela preprečiti ali primerno sankcionirati takšnih dejanj, četudi ni jasno, kakšno vlogo so imeli pri posameznem dogodku organi te države. Nadalje, država mora biti načeloma zmožna izvajati svojo oblast nad zasebnim sektorjem. To velja vsaj na njenem lastnem teritoriju in če okupira drugo državo.¹¹⁹ Posledično je država gostiteljica ali okupacijska sila lahko odgovorna po mednarodnem pravu, ker ni ravnala v skladu z dolžno skrbnostjo v zvezi z ZVVP.

Medameriško sodišče za človekove pravice je tako v primeru *Velasquez Rodriguez v. Honduras* vzpostavilo odgovornost Hondurasa, in to ne zaradi samega dejanja, temveč zaradi pomanjkanja dolžne skrbnosti pri preprečevanju kršitev ali odgovoru nanje, kakor to zahteva konvencija.¹²⁰ Zaščita človekovih pravic bi izgubila smisel, če bi se države lahko izognile odgovornosti s prenosom le-te na zasebni sektor. Tako se po sodbi Evropskega sodišča za človekove pravice država ne more izogniti odgovornosti s prenosom svojih obveznosti na zasebne subjekte.¹²¹

¹¹⁶ Garcia Amador, Second Report on State responsibility, YILC 1957 II, str. 104.

¹¹⁷ Primer genocida, op. cit., odst. 429-431.

¹¹⁸ Lehnardt, op. cit., str. 154

¹¹⁹ Primer oboroženih aktivnosti na ozemlju Konga, Case Concerning Armed Activities in the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005, odst. 172, 178 in 179.

¹²⁰ *Velasquez Rodriguez v. Honduras*, Ser C, Case No. 4, odst. 148 in 172.

¹²¹ *Costello Roberts v UK*, Series A, No 247-C (1995), 19 EHRR 122, odst. 27.

2.2. Obveznosti držav najemnic ZVVP po mednarodnem humanitarnem pravu

2.2.1. Obveznosti držav v mednarodnih oboroženih spopadih

Skupni 1. člen Ženevskih konvencij določa: »Visoke pogodbenice se obvezujejo, da bodo spoštovale to Konvencijo in poskrbele, da bo upoštevana ob vsaki priložnosti.«¹²² Isto obveznost vsebuje tudi prvi odstavek 1. člena Protokola I. Na območjih mednarodnih oboroženih spopadov imajo tako države obveznost, da preverijo in usposobijo zasebna podjetja, ki jih najamejo, da jim izdajo jasna pravila vojskovanja, skladna z mednarodnim humanitarnim pravom, in da zagotovijo poročanje o kršitvah.¹²³ Prav tako je skozi zgornjo določbo mogoče vzpostaviti dolžnost skupine vojakov, skozi to pa dolžnost države (saj so po 4. členu ARSIWA vojaki organi države), da vzpostavijo nadzor nad situacijo in preprečijo izvršitev oziroma nadaljevanje dejanj osebja ZVVP, s katerimi kršijo ali se pripravljajo h kršitvam mednarodnega humanitarnega prava in se nahajajo v njihovi bližini.¹²⁴

27. člen Četrte ženevske konvencije, ki zagotavlja zaščito civilnemu prebivalstvu,¹²⁵ vzpostavlja obveznost države najemnice ZVVP, da določi načine izvrševanja prisile.¹²⁶ Odgovornost za kršitve bo vzpostavljena, če država ne bo izkazala dolžne skrbnosti pri zaščiti civilnega prebivalstva.¹²⁷

Po 12. členu Tretje ženevske konvencije¹²⁸ je država najemnica odgovorna za vsakršne kršitve mednarodnega humanitarnega prava s strani zasebnih pogodbenikov zoper vojne ujetnike.¹²⁹ Na podlagi 39. člena Tretje ženevske konvencije¹³⁰ pa je država odgovorna v primeru, ko

¹²² 1. člen se glasi: »The High Contracting Parties undertake to respect and to ensure respect for the present Convention in all circumstances.«

¹²³ Expert meeting on private military contractors, op. cit., odst. E.1.a; Hoppe, op. cit., str. 993.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Prvi odstavek 27. člena se glasi: »Zaščitene osebe imajo v vseh okoliščinah pravico do spoštovanja svoje osebnosti, svoje časti in dobrega imena, svojih družinskih pravic, svojegaverskega prepričanja in obredov, svojega načina življenja in svojih običajev. Z njimi je treba vedno ravnati humano in jih zaščititi zlasti pred vsakim nasiljem ali grožnjami, pred žalitvami in javno radovednostjo.« V nadaljevanju tega člena je določeno, da vojnih ujetnikov, ki jih je zajela država pristopnica ni dovoljeno predati iz njene oblasti drugemu kot drugo državi pristopnici h konvenciji.

¹²⁶ Hoppe, op. cit., str. 993.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Prvi odstavek 21. člena se glasi: Vojni ujetniki so v rokah sovražne sile, ne pa posameznikov ali vojaških enot, ki so jih zajele. Ne glede na to, da lahko odgovornost nosijo tudi posamezniki, je za ravnanje z ujetniki odgovorna sila, ki jih je zajela.« V nadaljevanju tega člena je določeno, da vojnih ujetnikov, ki jih je zajela država pristopnica ni dovoljeno predati iz njene oblasti drugemu kot drugo državi pristopnici h konvenciji.

¹²⁹ Hoppe, op. cit., str. 993.

¹³⁰ Prvi odstavek 39. člena se glasi: »Vsakega vojnega ujetnika je treba razporediti pod neposredno poveljstvo odgovornega častnika, ki pripada oboroženi sili, ki je zajela vojne ujetnike. Ta častnik mora imeti pri sebi kopijo

dovoljuje zasebnim pogodbenikom upravljati taborišče za vojne ujetnike brez nadzora redne vojske.¹³¹

Na podlagi 43. člena Haaškega pravilnika,¹³² ki nalaga okupacijski sili vzpostavitev javnega reda in varnosti, mora najemna država, ki predstavlja okupacijsko silo, zagotoviti nadzor nad vsemi zasebnimi pogodbeniki, ki opravljajo prisilne dejavnosti, tudi v njihovem prostem času.¹³³ Zdi se, da ta določba zavezuje okupacijsko silo tudi v primeru, ko ni istočasno sama najela ZVVP. Meddržavno sodišče v Haagu je namreč nedavno razsodilo, da je Uganda kot okupacijska sila v okrožju Ituri v Demokratični republiki Kongo odgovorna za »pomanjkanje prizadevanja za preprečevanje kršitev človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava« in za to, da »ne dopušča takšnega nasilja od tretje strani«.¹³⁴

2.2.2. Obveznosti držav v nemednarodnih oboroženih spopadih

Na podlagi študije MORK-a o običajnem mednarodnem humanitarnem pravu je uporaba skupnega 1. člena Ženevskih konvencij v nemednarodnih oboroženih spopadih omejena na dolžnost države, da zagotovi spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava s strani »svojih oboroženih sil ali skupin, ki dejansko delujejo po njenih navodilih ter pod njenim nadzorom in usmeritvami«.¹³⁵ Iz navedenega je razvidno, da se uporaba omejuje na ravnanja, ki se lahko pripišejo državi po 5. oziroma 8. členu ARSIWA. Drugi na tem mestu navajajo dolžnost države, da, kot v primeru mednarodnih oboroženih spopadov pogodbenike, ki jih najame, primerno preveri in usposobi z vidika spoštovanja pravil mednarodnega humanitarnega prava, da izda jasna pravila delovanja, ki so skladna z določbami mednarodnega humanitarnega prava in da zagotovi poročanje o kršitvah.¹³⁶ Po sodbi v primeru Nikaragve je meddržavno sodišče v Haagu samo glede vzpodbujanja kršitev mednarodnega prava določilo, da vzpostavi dodatno odgovornost države mimo pravil o pripisovanju.¹³⁷ Glede položaja pridržanih oseb v

te konvencije ter poskrbeti, da je z njeno vsebino seznanjeno vodstvo taborišča in straže. Za izpolnjevanje določil te konvencije odgovarja svoji vladi.«

¹³¹ Hoppe, op. cit., str. 994.

¹³² 43. člen se glasi: »The authority of the legitimate power having in fact passed into the hands of the occupant, the latter shall take all the measures in his power to restore, and ensure, as far as possible, public order and safety, while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country.«

¹³³ Hoppe, op. cit., str. 994.

¹³⁴ Primer oboroženih aktivnosti na ozemlju Konga (Demokratična republika Kongo v. Uganda), ICJ Reports 2005, odst. 178.

¹³⁵ Henckaerts in Doswald-Beck (ur.), Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules, ICRC, 2005, str. 495-496.

¹³⁶ Hoppe, op. cit., str. 994.

¹³⁷ Primer Nikaragve, op. cit.

nemednarodnih oboroženih spopadih ne veljajo posebne določbe, ki bi prepovedovale, da bi prostore za pridržanje upravljali civilisti.

2.3. Obveznosti držav najemnic ZVVP za preprečevanje kršitev človekovih pravic

Mednarodne konvencije zavezujejo države, da »zagotavljajo«, »varujejo« ali »ščitijo« pravice posameznikov.¹³⁸ Na podlagi teh konvencij imajo države pozitivno obveznost preprečevanja kršitev pravic s strani zasebnih subjektov.¹³⁹

Prvi odstavek Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah [v nadaljevanju: MPDPP] določa: »Vsak človek ima prirojeno pravico do življenja. Ta pravica mora biti z zakonom zaščitena. Nikomur ne sme biti življenje samovoljno vzeto.« Po drugem odstavku 4. člena MPDPP te določbe ni nikdar dopustno razveljaviti, niti za čas oboroženih spopadov. Odbor za človekove pravice¹⁴⁰ [MOČP] je določbo 1. člena razlagala na način, da vzpostavlja pozitivne obveznosti držav, ki se nanašajo tudi na delovanje zasebnih subjektov.¹⁴¹

Če je ogroženo življenje ljudi pod njeno jurisdikcijo, ki je državi znana ali bi ji morala biti, je država dolžna posredovati.¹⁴² To obveznost ima država glede vseh oseb, ki se nahajajo znotraj njenega teritorija ali tistih pod njeno jurisdikcijo.¹⁴³ V okviru te obveznosti morajo države uveljaviti primerne ukrepe, da zaščitijo posameznike pred morebitnimi kršitvami njihove pravice do življenja s strani ZVVP.¹⁴⁴ Država pa mora zaščititi posameznike tudi pred ravnanji osebja ZVVP v njihovem prostem času, če obstaja verjetnost, da bo prišlo do kršitev.¹⁴⁵

¹³⁸ 1. odstavek 1. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah [MPDPP], GA Res. 2200A (XXI), v: Človekove pravice, zbirka mednarodnih dokumentov, I. del: univerzalni dokumenti, str. 19-38; 1. člen Ameriške konvencije o človekovih pravicah, OASTS 36, 1144 UNTS 123 (1978); 1. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ETS 5, 213 UNTS 222 (1953).

¹³⁹ Reinisch, *The Changing International Framework for Dealing with Non-state Actors*, v: Alston (ur.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford, 2005, str.79-80.

¹⁴⁰ UN Human Rights Committee [UNHCR].

¹⁴¹ UNHRC, CCPR General Comment No. 6: Article 6 (Right to Life), 30 April 1982, na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45388400a..>

¹⁴² William Eduardo Delgado Páez v. Colombia, Communication No. 195/1985 1990 UN Doc. CCPR/C/39/D/195/1985.

¹⁴³ UNHRC, General comment no. 31 [80], The nature of the general legal obligation imposed on States Parties to the Covenant, 26. maj 2004, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, na:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/478b26ae2.html>, 7. odst. Več o ekstraterritorialni uporabi MPDPP glej v: Suhadolnik, *Ekstraterritorialna uporaba pogodb o človekovih pravicah*, diplomatska naloga, Ljubljana, 2009.

¹⁴⁴ Hoppe, *Positive Human Rights Obligations of the Hiring State in Connection with the Provision of Coercive Services by a Private Military and Security Company*, EUI Working Paper AEL 2009/19, Firenze, 2009, str. 2.

¹⁴⁵ Ibid.

Nadalje 7. člen MPDPP pa določa, da: »Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.« Tudi te določbe ni mogoče razveljaviti niti za čas trajanja oboroženih spopadov,¹⁴⁶ prav tako pa po stališču MOČP zanjo velja, da vzpostavlja pozitivne obveznosti držav, ki se nanašajo tudi na delovanje zasebnih subjektov.¹⁴⁷ Po 7. členu MPDPP ima država dolžnost vsakomur zagotoviti zaščito pred dejanji, ki pomenijo kršitev 7. člena MPDPP, ne glede na to, ali jih izvršujejo osebe, ki delujejo v okviru svojih pooblastil, izven svojih pooblastil ali kot zasebni subjekti.¹⁴⁸ Zaščita po tem členu se še posebno strogo presoja v primerih zasliševanj oseb, ki jim je bila odvzeta prostost.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Drugi odstavek 4. člena MPDPP.

¹⁴⁷ UNHRC, CCPR General Comment No. 7: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 30. maj 1982.

¹⁴⁸ UNHRC, CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10 marec 1992, na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453883fb0.html>.

¹⁴⁹ Ibid., 11. odstavek.

V. REŠITVE, KI JIH PRINAŠA OSNUTEK MEDNARODNE KONVENCIJE O REGULIRANJU, NADZORU IN SPREMLJANJU ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ

1. STALIŠČA DELOVNE SKUPINE ZN O UPORABI PLAČANCEV DO PROBLEMATIKE ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ

Po stališču delovne skupine ZN o uporabi plačancev, ki je pripravila Osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, je za to, da bi ZVVP dosledno pripeljali iz t.i. sivega področja, potrebna nova mednarodna ureditev, najverjetneje v obliki nove konvencije ZN s pripadajočim vzorčnim zakonom.¹⁵⁰ Po njihovem mnenju, mora celovit sistem nadzora in regulacije ZVVP, vključujoč pravne in postopkovne mehanizme za zaščito človekovih pravic na mednarodni, regionalni in nacionalni ravni, vključevati, med drugim:

A) Spoštovanje, tako s strani ZVVP kot pravnih oseb, kot tudi njihovega osebja kot fizičnih oseb:

- 1) univerzalnih človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava,
- 2) nacionalnih prav držav izvora, tranzita in delovanja,
- 3) suverenosti, mednarodno priznanih meja in pravic ljudstev do samoodločbe in
- 4) ne-sodelovanje ZVVP in njihovega osebja v kakršnikoli aktivnostih, usmerjenih k zamenjavi legitimnih vlad ali oblasti, nasilnim spremembam mednarodno priznanih mej ali nasilnemu tujemu prevzemanju nadzora nad naravnimi viri.

B) Zagotovilo s strani ZVVP in njihovega osebja, da:

- 1) bodo uporabljali le zakonite načine pridobivanja, izvoza, uvoza, posedovanja in uporabe orožja,
- 2) bodo uporabljali silo le ustrezno, sorazmerno in skladno s svojim pooblastilom in
- 3) ne bodo uporabljali orožja za množično uničevanje ali orožja, ki povzroči prekomerne žrtve, masovne poškodbe ali prekomerno uničenje in da se bodo vzdržali prekomerne uporabe orožja.

C) Pravne mehanizme in postopke za:

- 1) registriranje ZVVP, preverjanje, usposabljanje, nadzor in upravljanje njihovega osebja,
- 2) licenciranje tujih pogodb ZVVP-jev,
- 3) spremljanje (monitoring), vpogled, preiskovanje in podajanje pritožb ali obtožb glede delovanja ZVVP,

¹⁵⁰ Report of the Working Group to the Human Rights Council, A/HRC/7/7/Add.4, odst. 41-48.

- 4) odgovornost ZVVP pred oblastjo držav njihovega sedeža ali delovanja,
- 5) primerno javno transparentnost ZVVP,
- 6) uveljavljanje nacionalnih ali mednarodnih sankcij zoper ZVVP v primerih potrjenih kršitev in
- 7) kompenzacijske mehanizme za žrtve zlorab, povzročenih s strani ZVVP ali njihovega osebja.¹⁵¹

2. ODGOVORNOST DRŽAV ZA KRŠITVE MEDNARODNEGA PRAVA, KI IZVIRAJO IZ DELOVANJA ZVVP, PO OSNUTKU KONVENCIJE

Osnutek konvencije v prvem odstavku 4. člena (odgovornost države za uporabo sile) določa, da je država civilno in kazensko odgovorna za uporabo sile po notranjem in mednarodnem pravu, ne glede na to, ali do uporabe sile pride na njenem ozemlju ali zunaj njenih meja.¹⁵² V naslednjem odstavku pa določa, da je država odgovorna za vojaške in varnostne aktivnosti zasebnih entitet, ki so registrirane ali delujejo pod njeno jurisdikcijo, ne glede na to, ali so te entitete v pogodbenem razmerju z državo. Samo po sebi je razvidno, da predlog konvencije ne pušča nobenega dvoma: država odgovarja za ZVVP enako, kot odgovarja za svoje organe po 4. členu ARSIWA. Ta odgovornost zajema vse dejavnosti ZVVP, kot so široko opredeljene v k točki 2. člena Osnutka konvencije.

Z uveljavitvijo konvencije bi torej odpadli vsi prej naštetih razlogi, s pomočjo katerih se države izogibajo odgovornosti za ravnanja ZVVP. To je izjemnega pomena, saj dosedanja praksa kaže na velik razkorak pri prevzemanju odgovornosti za posledice ravnanj vojakov v redni vojski in na drugi strani za posledice ravnanj osebja ZVVP. Primer tako različnih pristopov h kršitvam mednarodnega prava, odvisno od tega, ali je kršitev posledica ravnanja državnega organa ali pa ZVVP, je zloglasni Abu Ghraib: nihče izmed članov osebja ZVVP, imenovanih v poročilih Taguba in Fay kot »neposredno ali posredno odgovornih za zlorabe« ni bil

¹⁵¹ Del Prado, *Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries*, *Journal of Conflict and Security Law*, let. 13 (2008), str. 494-450.

¹⁵² Za mednarodno konvencijo je sicer dokaj nenavadna določba, da država odgovarja za uporabi sile tudi po svojem notranjem pravu. Morda so avtorji Osnutka s tem želeli še dodatno poudariti, da se država svoji mednarodni obveznosti ne more izogniti s sklicevanjem na svoje notranje pravo, čeprav je to pravilo že dodobra ustaljeno v običajnem mednarodnem pravu in vključeno v 3. člen ARSIWA. Druga možna razlaga te določbe bi lahko bila, da se preko nje kot mednarodna obveznost države postavlja njena odgovornost za uporabo sile po njenem notranjem pravu. Na ta način bi se mednarodna odgovornost države vzpostavila v primeru, ko bi bila z uporabo sile kršena njena notranja zakonodaja, ne pa tudi mednarodno pravo. V obeh primerih razlag se zdi, da bo ta določba težko sprejeta v končno besedilo konvencije.

obtožen za noben zločin,¹⁵³ medtem ko so bili pripadniki redne vojske na vojaških sodiščih zaradi istih kršitev obsojeni na zaporne kazni. Tako je 4. februarja 2010 najvišje vojaško pritožbeno sodišče ZDA (US Court of Appeals for the Armed Forces) potrdilo obsodbi dveh vojakov, v katerih sta bila spoznanih za kriva kršitev, ki sta jih storila kot paznika v zaporu Abu Ghraib. Vojakinja specialistka Sabrina Harman je bila spoznana za krivo storitve kaznivih dejanj zločinskega združevanja (ang. conspiracy), opustitve dolžnosti in zlorabe zapornikov od novembra 2003,¹⁵⁴ narednik Michael J. Smith je bil spoznan za krivega storitve kaznivih dejanj zločinskega združevanja zaradi zlorabe zapornikov, opustitve dolžnosti in nedostojnih dejanj,¹⁵⁵ podpolkovnik Steven L. Jordan, vodja skupnega zasliševalnega in poročevalnega centra v Abu Ghraibu, edini vojaški častnik, ki se je moral zagovarjati pred vojaškim sodiščem, pa je bil oproščen obtožb opustitve nadzora nad vojaki pod svojim poveljstvom in je prejel le administrativni ukor.¹⁵⁶

Po drugi strani pa so se ZVVP zaradi obtožb za zlorabe v zaporu Abu Ghraib morali zagovarjati na sodišču šele, ko so žrtve zlorab sprožile civilno tožbo, vendar je bila tudi ta zavržena, pritožbeno sodišče pa je odločitev prvostopenjskega potrdilo. Tako je v primeru Saleh et. al. v. Titan Corporation et. al. čez 250 iraških tožnikov pred zveznim okrožnim sodiščem ZDA za južno kalifornijsko okrožje 9. junija 2004 vložilo skupinsko tožbo zoper zasebni podjetji pogodbenika ameriške vlade v Iraku, CACI International Incorporated in Titan Corporation (slednji se je medtem preimenoval in se danes imenuje L-3 Services). Podjetji so obtožili mučenja in drugih hudih zločinov, storjenih zoper pridržane Iračane, medtem ko sta podjetji kot zasebna pogodbenika zagotavljali storitve zasliševanja in prevajanja v prostorih za pridržanje v Iraku, vključno z zloglasnim zaporom Abu Ghraib. 11. septembra 2009 je tričlanski senat pritožbenega sodišča za okrožje Kolumbia (Court of Appeals for the District of Columbia), na katero je bil prenesen primer, z večino dveh glasov potrdilo zavrženje vseh obtožb proti obema podjetjema. Večina v sodnem senatu, sodnika Silberman in Kavanaugh, sta odločila, da je tožba tožnikov po pravu države ni dopustna iz razlogov ali spopada (ang. conflict preemption) oz. izjeme dejanj borcev (ang. combatant activities exception), ali pa zaradi bojišča (ang. battlefiled preemption), ob tem pa je večina

¹⁵³ GAO, Rebuilding Iraq: Actions Needed to Improve Use of Private Security Providers, GAO-05-737, 28. julij 2005, str. 21, op. 18; Spiegel, No Contractors Facing Abu Ghraib Abuses Charges, Financial Times, 9. avgust 2005, na: http://www.ft.com/cms/s/0/610c9e58-0871-11da-97a6-00000e2511c8.html?nclick_check=1.

¹⁵⁴ United States v. Harman, No. 08-0804/AR, na: <http://www.armfor.uscourts.gov/opinions/2009SepTerm/08-0804.pdf>, na: http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/facts/steven-l._jordan_561.html.

¹⁵⁵ United States v. Smith, No. 09-0169/AR.

¹⁵⁶ Na: <http://www.armfor.uscourts.gov/opinions/2009SepTerm/09-0169.pdf>.

ugotovila še, da obtožbe mučenja in vojnih zločinov niso dopustne zoper zasebne pogodbenike, ker niso organi države (state actors). Sodnica Garland je ob tem izdala odklonilno mnenje, po katerem tožbe tožnikov pred državnimi sodišči ne bi smele biti izčrpane, tožnikom pa bi se moralo dopustiti nadaljevanje tožbe proti obema podjetjema.¹⁵⁷ Ta primer, predvsem pa razlogi večine v senatu, zaradi katerih je bila tožba zavržena, kažejo na bistveno različno obravnavo obtožb v primerih, ko se te nanašajo na vojaške osebe, od tistih, v katerih so predmet obtožb ravnanja zasebnih pogodbenikov, ki, kot je izreklo sodišče, niso organi države. Po drugi strani pa je z vidika posameznika, katerega pravice so bile kršene, nepomembno, ali je to storila vojaška ali civilna oseba, ki jo je nenazadnje najela prav vojska za opravljanje določenih ravnanj, ki pomenijo, kot je bilo prikazano, dejanja izvrševanja državne oblasti. V obeh primerih ima kršitev enako posledico na osebi žrtve in bi morala biti pred sodišči enako obravnavana. Prav ta nepripravljenost nacionalnih sodišč, za zdaj predvsem v ZDA, ki pa so navsezadnje največji izvoznik in uporabnik storitev ZVVP, kaže na potrebo po specifični ureditvi delovanja ZVVP na mednarodni ravni, ki bi vsebovala jasno odgovornost držav za pregon zasebnih kršiteljev mednarodnega prava, še toliko bolj, če so ti dejansko v službi vojske te države. Osnutek konvencije v IV. delu nalaga državam, naj kazensko preganjajo kršitelje in zagotovijo povračilo njihovim žrtvam.

Glede nadaljnjih obveznosti držav je v tretjem odstavku 4. člena Osnutka konvencije določeno, da mora država zagotoviti, da so nedržavni subjekti, s katerimi sklepa pogodbe, usposobljeni v mednarodnem humanitarnem pravu in pravu človekovih pravic ter ju spoštujejo. Kot je bilo povedano zgoraj, ta obveznost držav, ki najemajo ZVVP, na podlagi skupnega 1. člena Ženevskih konvencij že danes velja na območjih mednarodnih oboroženih spopadov celo mimo pravil o pripisljivosti dejanj državi, po mnenju nekaterih avtorjev pa velja enako tudi na območjih nemednarodnih oboroženih spopadov.

Četrty odstavek osnutka konvencije prepoveduje državam prenos temeljnih državnih funkcij na ne-državne dejavnike. Tudi pri uveljavljanju te določbe se bo pojavilo vprašanje, ki je bilo zgoraj že naslovljeno, t.j. katere so temeljne državne funkcije. Če je to glede nekaterih od teh nedvoumno jasno (vojska, policija, sodstvo), pa temu ni tako pri npr. zasebnem varovanju. Vprašanje je, kdaj čisto zasebno varovanje oseb, objektov ali zemljišč pridobi naravo

¹⁵⁷ Saleh et. al. v. Titan Corporation et. al., Case No. 04 CV 1143 R (NLS), class action filed in the US District Court for the Southern District of California, na: http://ccrjustice.org/files/Titan_Decision%209%2011%2009.pdf.

izvrševanja državne funkcije. Ena od možnosti je, da takrat, ko varovanje vključuje oz. se od zasebnega varnostnika pričakuje, da bo v primeru grožnje varovani dobrini uporabil orožje ne le za samoobrambo, temveč tudi za varovanje premoženja (stavb, infrastrukture,...).

Peti odstavek 4. člena Osnutka konvencije nalaga državam obveznost, da »sprejmejo zakonodajne in druge ukrepe, v kolikor so potrebni, da se vzpostavi:

- a) pravila o uporabi sile s ciljem zagotoviti varnost oseb, družbe in države,
- b) pristojnosti in odgovornosti državnih organov, organizacij in uradnikov, ki imajo pravico do uporabe prisilnih in bojnih sredstev in/ali da izvajajo posebne operacije, v okviru in v situacijah po domačem in mednarodnem pravu,
- c) postopke za sklepanje pogodb z nedržavnimi subjekti, kot so zasebna vojaška in varnostna podjetja, druge pravne entitete in posamezniki, kakor tudi podpogodbениh razmerij,
- d) postopke licenciranja za izvoz vojaškega in varnostnega osebja in storitev, in
- e) postopke licenciranja za uvoz vojaškega in varnostnega osebja in storitev.«

Na ta način se pod točko a vzpostavlja mednarodna obveznost države, da bodo njeni predpisi o dovoljeni uporabi sile skladni z mednarodnim humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic, kar sicer že danes velja kot njena obveznost. *Ratio* določbe pod točko b je morda v jasni razmejitvi pristojnosti in odgovornosti vseh nosilcev pravice do uporabe sile, kar naj najprej prepreči njeno nezakonito in neupravičeno uporabo, v nadaljevanju pa v primeru kršitve omogoči vzpostavitev odgovornosti kršiteljev in njihovo kaznovanje. Točka c je odraz zahtev po večji jasnosti in transparentnosti tako na eni strani pri sklepanju pogodb med ZVVP in državami, točki d in e pa naj zagotovita, da bodo ZVVP sploh usposobljene za izpolnjevanje zahtev mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic, istočasno pa bi v postopkih licenciranja države lahko izločile podjetja oziroma njihovo osebje, ki je že zagrešilo kršitve mednarodnega humanitarnega prava. Problem, ki se pojavlja v zvezi z zadnjimi tremi točkami, izhaja iz dejstva, da bi pravila za ZVVP določale države, kjer imajo ZVVP svoj sedež, uporabljala pa bi se v drugih državah, ki so v praksi od teh zelo oddaljene.¹⁵⁸ Tako se postavlja vprašanje, kako bi države izvajale nadzor nad spoštovanjem tako postavljenih pravil s strani ZVVP, po drugi strani pa ZVVP lahko brez težav prenesejo svoj sedež v države z manj restriktivno ureditvijo.

¹⁵⁸ Države sedeža ZVVP so v večini primerov ZDA, Združeno kraljestvo in Južnoafriška republika, podjetja pa največ delujejo v državah tretjega sveta. Intervju z Andrewom Bearparkom, op. cit., str. 455-456.

Šesti odstavek 4. člena osnutka konvencije določa, da naj država, »skladno s svojo domačo zakonodajo povzame zakonodajne in druge ukrepe, potrebne za uvedbo popolne ali delne prepovedi prenosa pravice do uporabe sile in/ali izvajanja posebnih operacij s strani nedržavnih subjektov kot so zasebna vojaška podjetja, zasebna varnostna podjetja, druge pravne entitete in posamezniki«. Uporaba sile je v m točki 2. člena definirana kot »uporaba smrtonosnih kot tudi nesmrtonosnih orožij ali tehnik, ki imajo lahko smrtonosne posledice«. Pomen te določbe se z vidika prisilnih dejavnosti, ki jih izvajajo ZVVP, najbolj pokaže na primeru tistih ZVVP, ki izvajajo dejavnost varovanja in zaščite, saj po Osnutku konvencije dejavnost bojevanja in dejavnost pridržanja in zasliševanja sodita med temeljne državne funkcije, katerih prenos na zasebne subjekte je prepovedan. ZVVP, ki ponujajo storitev varovanja in zaščite, pa lahko najame tako sama država kot tudi zasebni subjekt, ki deluje na območju oboroženih spopadov ali pod okupacijo. Vprašanje je, kaj predstavlja v tej določbi delno prepoved prenosa uporabe sile na te subjekte, saj o tem Osnutek konvencije eksplicitno ne govori. Zdi se smiselno, da bi ta delna prepoved vključevala prepoved uporabe vsakršne sile v vseh primerih, ko ni neposredno ogroženo življenje ali varnost osebja ZVVP ali ljudi ali objektov, ki jih varujejo.

Kot je razvidno iz analize Osnutka konvencije, ta predstavlja dobro osnovo za ureditev vprašanja odgovornosti držav za kršitve mednarodnega prava, ki jih s svojimi ravnanji povzročijo člani osebja ZVVP, saj sistematično in celovito ureja to področje. Postavlja pa se vprašanje, v kolikšni meri so države, ki v največji meri koristijo storitve ZVVP, pripravljene sprejeti isto stopnjo odgovornosti za ravnanja zasebnih pogodbenikov, kot jo sprejemajo za ravnanja svojih organov, posebno pripadnikov svojih oboroženih sil. Nad zasebnimi pogodbeniki namreč države nimajo istega nadzora, kot nad svojimi organi in bi ga tudi precej težje vzpostavile in vzdrževale. *De facto* bi to pomenilo vključitev zasebnih pogodbenikov, ki izvajajo prisilne dejavnosti, v okvir redne vojske, čemur pa se države že danes izogibajo. Zdi se, da določenim državam ta navidezni pravni vakuum na področju ZVVP ustreza in predstavlja enega od pomembnih razlogov za naraščanje obsega njihovega delovanja ZVVP. Po mnenju avtorja je prav v tem razlog, da se nekatere države skrivajo za »navideznim« pravnim vakuumom, istočasno pa pomeni največjo oviro sprejemu jasnih mednarodnih zavez glede uporabe ZVVP.

VI. ZAKLJUČEK

»Če to želimo ali ne, Blackwater ima strokovno znanje, s katerim se lahko pohvalijo le redka podjetja. Poleg tega so eni redkih, ki so pripravljene delati na tako tveganih območjih, zato zagotavljajo zelo iskane storitve in obljublajo, da bodo delo opravili kakovostno.«

*nedavna izjava predstavnika Pentagona
Geoffa Morella (MMC RTV SLO)*

V mednarodnem pravu sicer ne obstaja popolni »pravni vakuum« na področjih, ki so povezana z delovanjem ZVVP na mednarodni ravni, a po drugi strani to področje nikakor ni urejeno do te mere, da bi bile obveznosti držav glede ZVVP natančno in enoznačno določene. To lahko pripelje do situacije, ko je veliko odvisno od volje držav samih, kako bodo odgovorile na probleme, ki se pojavljajo v zvezi z delovanjem teh podjetij. Izkušnje kažejo, da čeprav imajo ZVVP tudi pooblastila za delovanje, ki sodi tradicionalno v sklop državnih funkcij in bi jih najlažje primerjali z delovanjem rednih vojsk držav, temu prenosu pooblastil ne sledi istočasno tudi prevzemanje odgovornosti držav za njihova ravnanja. Navkljub nekaterim možnostim pripisovanja odgovornosti državam, kot so opisane v tej nalogi, se zdi, da do danes še ni bilo prave volje za njihovo uveljavljanje. Pri tem ni nepomembno, da med države, ki največ koristijo in istočasno tudi izvažajo ZVVP, sodita ZDA in Združeno kraljestvo, mednarodnopolitično nedvomno izjemno močni državi, obe stalni članici Varnostnega sveta ZN. Odgovornost držav za kršitve mednarodnopravnih norm za varstvo človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava bi v največ primerih, glede na obseg sodelovanja z ZVVP, ob Južnoafriški republiki zadela prav ZDA in Združeno kraljestvo. Seveda se države tega dobro zavedajo. ZDA na primer v svojih dokumentih znova in znova ponavlja, da ZVVP niti nimajo pooblastil za izvajanje funkcij državne oblasti, niti jih ne najemajo oz. niso pooblaščenca za vključevanje v oborožene spopade. Stvarnost je seveda drugačna. Kot je bilo prikazano, ZVVP izvršujejo tako elemente državne oblasti, kot se tudi aktivno vključujejo v oborožene spopade.

V Združenem kraljestvu, drugi največji izvoznici ZVVP, pa se kot ovira regulaciji pojavlja skrajni odpor zakonodajalca do teh podjetij, saj zakonodajalec meni, da bi jim z regulacijo zagotovili lažni videz spodobnosti. Podobno je skrajni odpor do ZVVP kot navadnih plačancev pokazala Generalna skupščina OZN, kjer številne manjše države afriškega kontinenta v belih uslužbencih ZVVP vidijo le plačance in nove kolonizatorje. Odpor v GS do

ZVVP pa je bistveno otežil vsako nadaljnje ukvarjanje s to tematiko tako v GS kot v VS. Vendar pa bo to stališče slej kot prej treba spremeniti.

Glede na hiter razmah delovanja ZVVP od začetka 90. let in ob dejstvu, da prisotnosti »zavezniških sil« v Iraku in Afganistanu ni videti konca, bosta morala tako GS kot VS uporabiti vse svoje pristojnosti za ureditev tega vprašanja. Možen odgovor nanj ponuja predstavljen osnutek konvencije, vendar pa je skorajda nemogoče napovedati, ali bo v mednarodni skupnosti dovolj volje za njen sprejem, predvsem pa pristop držav, ki v največji meri uporabljajo ali izvažajo storitve ZVVP.

Ob vprašanjih, ki so bila v nalogi izpostavljena, je z vidika delovanja ZVVP na območjih oboroženih spopadov in pod okupacijo potrebno opozoriti predvsem še na vprašaja korporativne odgovornosti samih ZVVP po mednarodnem pravu,¹⁵⁹ individualne odgovornosti posameznikov kot članov osebja ZVVP po mednarodnem kazenskem pravu¹⁶⁰ in odgovornosti mednarodnih organizacij, ki se prav tako vse bolj zatekajo k uporabi ZVVP, za njihova ravnanja.¹⁶¹

Kar zadeva tožbo zoper nekdanje ameriško zasebno varnostno podjetje Blackwater, omenjeno v uvodu, je podjetju Xe (novo ime, pod katerim deluje nekdanji Blackwater), uspelo doseči poravnavo s tožniki, pri čemer odškodnina za 17 življenj neoboroženih iraških civilistov ni znana. Nedavno je član ameriškega kongresa Carl Levin predlagal, naj Pentagon temu podjetju prepove prijavljanje na razpise za urjenje afganistanskih policistov. Obrambno ministrstvo je na to odgovorilo, da Blackwaterju ne morejo prepovedati, da se poteguje za več

¹⁵⁹ O tem glej: Clapham, Human rights obligations of non-state actors in conflict situations, *International Review of the Red Cross*, let. 88, št. 863 (september 2006), str. 491-523; Mongelard, Corporate civil liability for violations of international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, let. 88, št. 863 (september 2006), str. 665-691; Ryngaert, Litigating Abuses Committed by Private Military Companies, *The European Journal of International Law*, let. 19, št. 5 (2008), str.: 1035-1053; Ziemele, Human Rights Violations by Private Persons and Entities: The Case-Law of International Human Rights Courts and Monitoring Bodies, *EUI Working Paper AEL 2009/8*, Firenze, 2009; Kovič, *Odgovornost transnacionalnih korporacij za kratenje človekovih pravic po mednarodnem pravu*, diplomska naloga, Ljubljana, 2007.

¹⁶⁰ O tem glej: Lehnardt, Individual Liability of Private Military Personnel under International Criminal Law, *The European Journal of International Law*, let. 19., št. 5 (2008), str. 1015-1034; Ziemele, op. cit.; Bakker, Obligations of States to Prosecute Employees of Private Military and Security Companies for Serious Human Rights Violations, *EUI Working Paper AEL 2009/8*, Firenze, 2009; Frulli, Immunity *versus* Accountability for Private Military and Security Companies and their Employees: Legal Hurdles or Political Snags?, *EUI Working Paper AEL 2009/8*, Firenze, 2009.

¹⁶¹ Več o tem glej: White, Institutional Responsibility for Private Military and Security Contractors, *EUI Working Paper AEL 2009/8*, Firenze, 2009; White in MacLeod, EU Operations and Private Military Contractors: Issues of Corporate and Institutional Responsibility, *The European Journal of International Law*, let. 19, št. 5 (2008), str. 965-988.

milijard vredne pogodbe, ob čemer je ameriški obrambni minister Robert Gates napovedal, da »bodo znova pregledali obtožbe o domnevnih napakah v Afganistanu, ki naj bi jih zagrešilo varnostno podjetje, nekoč imenovano Blackwater«.

VIRI IN LITERATURA

1. Monografije

1. Alston, Philip (ur.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford 2005.
2. Avant, Deborah, *The Market For Force: The Consequences for Privatizing Security*, Cambridge 2005.
3. Chesterman, Simon in Lehnardt, Chia (ur.), *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, New York 2007.
4. Fleck, Dieter (ur.): *The Handbook of International Humanitarian law*, Oxford University Press, New York 2008.
5. Henckaerts, Jean-Marie in Doswald-Beck, Louise (ur.), *Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules*, ICRC, Cambridge University Press, 2005.
6. Lowe, Vaughan, Roberts, Adam, Welsh, Jennifer in Zaum, Dominik *The United Nations Security Council and War*, Oxford University Press, New York 2008.
7. Oppenheim, Lassa, *International Law Volume II*, Harlow, 1952.
8. Sancin, Vasilka, Švarc, Dominika in Ambrož, Matjaž, *Mednarodno pravo oboroženih spopadov, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje*, Ljubljana 2009.
9. Singer, Peter W., *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, Ithaca 2003.
10. Thomson, Janice, *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1994.
11. Türk, Danilo, *Temelji mednarodnega prava*, GV Založba, Ljubljana 2007.

2. Članki v revijah in drugih periodičnih publikacijah

12. Clapham, Andrew, *Human rights obligations of non-state actors in conflict situations*, *International Review of the Red Cross*, let. 88, št. 863 (september 2006), str. 491-523.;
13. Del Prado, Jose L. Gomez, *Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries*, *Journal of Conflict and Security Law*, let. 13 (2008), str. 429-450.
14. Hoppe, Carsten, *passing the buck: state responsibility for private military companies*, *The European Journal of International Law*, let. 19, št. 5 (2008), str. 989-1014.

15. Lehnardt, Chia, Individual Liability of Private Military Personnel under International Criminal Law, *The European Journal of International Law*, let. 19., št. 5 (2008), str. 1015-1034.
16. Mongelard, Eric, Corporate civil liability for violations of international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, let. 88, št. 863 (september 2006), str. 665-691.
17. Ryngaert, Cedric, Litigating Abuses Comitted by Private Military Companies, *The European Journal of International Law*, let. 19, št. 5 (2008), str. 1035-1053.
18. Sancin, Vasilka, Odgovornost državnih organov za kršitve mednarodnega prava, *Javna uprava*, let. 43, št. 2 (2007), str. 501-521.
19. Schmitt, Michael N., Humanitarian Law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees, *Chicago Journal of International Law*, let. 5 (2004-2005), str. 511-546.
20. Singer, Peter W., War, Profits and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law, *Columbia Journal of Transnational Law*, let. 42 (2004), str. 521-549.
21. White, Nigel D. in MacLeod, Sorcha, EU Operations and Private Military Contractors: Issues of Corporate and Institutional Responsibility, *The European Journal of International Law*, let. 19, št. 5 (2008), str. 965-988.

3. Poglavja v zbornikih

22. Doswald-Beck, Private military companies under international law, v: Chesterman, Lehnardt (ur.), *From mercenaries to market: the rise and regulation of private military companies*, New York, 2007.
23. Klappe. Klappe, International Peace Operations, v: Fleck (ur.): *The Handbook of International Humanitarian Law*, New York, 2008.
24. Lehnardt, Private military companies and state responsibility, v: Chesterman in Lehnardt (ur.), *From mercenaries to market: the rise and regulation of private military companies*, New York, 2007.
25. Percy, The Security Council and the Use of Private Force, v: Lowe, Roberts, Welsh in Zaum, *The United Nations Security Council and War*, New York, 2008.
26. Reinisch, The Changing International Framework for Dealing with Non-state Actors, v: Alston (ur.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford, 2005.

4. Mednarodni dokumenti

4.1. Mednarodne konvencije

27. Ameriška konvencija o človekovih pravicah, OASTS 36, 1144 UNTS 123 (1978).

28. Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I), (1977), v: Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, II. del: Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1996, str. 781-868.
29. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ETS 5, 213 UNTS 222 (1953).
30. Haaška konvencija (IV) o zakonih in običajih vojne na kopnem s prilogo: Pravilnik o zakonih in običajih vojen na kopnem (1907).
31. Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, 999 UNTS 171 (1966), v: Cerar *et al.*: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili, Društvo AmnestyInternational Slovenije, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2002.
32. Konvencija OAU za eliminacijo plačancev v Afriki, 1977, na: http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf.
33. Konvencija ZN proti rekrutiranju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev, 1989, na: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>.
34. Ženevska konvencija (I) za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni (1949), v: Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, II. del: Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1996.
35. Ženevska konvencija (II) za izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju (1949), v: Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, II. del: Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1996.
36. Ženevska konvencija (III) o ravnanju z vojnimi ujetniki (1949), v: Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, II. del: Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1996.

4.2. Dokumenti ZN

37. Ago, Robert, Third Report on State responsibility, UN Doc A/CN.4/246, YILC 1971 II (1).
38. Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies, na: <http://www.mgimo.ru/files/121626/draft.pdf>.
39. Garcia Amador, Francisco V, Second Report on State responsibility, Yilc 1957 II.
40. Pravila KMP o mednarodni odgovornosti držav. Articles on the responsibility of States for Internationally Wrongfull Acts, GA Res. 56/83 (2001): Responsibility of

States for Internationally Wrongful Acts, na:
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf.

41. Report of the International Law Commission to the General Assembly, UN Doc A/9610/Rev 1, YILC 1974 II (1).
42. Report of the Working Group to the Human Rights Council, A/HRC/7/7/Add.4, odst. 41-48.
43. Resolucija VS ZN S/RES/827 (1993).
44. UN Doc. A/53/338, 4. september 1998.
45. UN Doc. E/C.N.4/1998/31, 27, januar 1998.
46. UN Doc. E/CN.4/2004/15, 24. december 2003.
47. UN Doc. A/60/263, 27, september 2005.
48. UNHRC, CCPR General Comment No. 6: Article 6 (Right to Life), 30 April 1982, na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45388400a>.
49. UNHRC, CCPR General Comment No. 7: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 30. maj 1982.
50. UNHRC, CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10. marec 1992, na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453883fb0.html>
51. UNHRC, General comment no. 31 [80], The nature of the general legal obligation imposed on States Parties to the Covenant, 26. maj 2004, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/478b26ae2.html>

4.3. Drugi mednarodni dokumenti

52. Declaration of the Government of the Democratic and Popular Republic of Algeria concerning the Settlement of Claims by the Government of the United States of America and the Government of the Islamic republic of Iran), na: <http://www.iusct.org/claims-settlement.pdf>.
53. The Montreux Document On pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict, na: [http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/\\$FILE/ICRC_002_0996.pdf](http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/montreux-document-170908/$FILE/ICRC_002_0996.pdf).

5. Komentarji

54. Bothe, Michael, Partsch, Karl Josef in Solf, Waldemar A., *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949*, Martinus Nijhoff Publishers, Haag, 1982.
55. Crawford, James, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
56. Pictet, J. S. (ur.), *Commentary, Geneva Convention relative to the treatment of prisoners of war*, ICRC, Ženeva, 1960.
57. Sandoz, Yves, Swinarski, Christophe in Zimmermann, Bruno (ur.), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, ICRC in Martinus Nijhoff Publishers, Ženeva, 1987.

6. Odločitve mednarodnih sodišč in tribunalov

6.1. Meddržavno sodišče v Haagu

58. *Case Concerning Armed Activities in the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, ICJ Reports 2005.
59. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, ICJ Reports 1986.
60. *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and the Punishment of the Crime of Genocide (Bosna in Hercegovina v. Srbija in Črna gora)*, ICJ Reports 2007.
61. *Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (USA v. Iran)*, ICJ Reports 1980.
62. *The Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania)*, ICJ Reports 1949.

6.2. Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo

63. *Prosecutor v. Tadić*, ICTY Appeals Chamber, sodba z dne 15. julija 1999, IT-94-1-A
64. *Prosecutor v. Tadić*, ICTY Trial Chamber, sodba z dne 7. maja 1997, IT-94-1-T.

6.3. Evropsko sodišče za človekove pravice

65. *Costello Roberts v UK*, Series A, No 247-C (1995), 19 EHRR 122

6.4. Medameriško sodišče za človekove pravice

66. *Velasquez Rodriguez v. Honduras*, Ser C, Case No. 4 (1988).

6.5. Tribunal za medsebojne zahteve Irana in ZDA

67. Hyatt International Corporation v. Islamic Republic of Iran, 9 Iran-USCTR 71 (1985-II).
68. Rankin v. Islamic Republic of Iran, 17 Iran-USCTR 135 (1987-IV).
69. Yaeger v. Islamic republic of Iran, 17 Iran-USCTR 92 (1987-IV).

6.6. Odbor za človekove pravice

70. William Eduardo Delgado Páez v. Colombia, Communication No. 195/1985 UN Doc. CCPR/C/39/D/195/1985 (1990).

6.7. Nacionalna sodišča

71. Saleh et. al. v. Titan Corporation et. al., Case No. 04 CV 1143 R (NLS), class action filed in the US District Court for the Southern District of California, na: http://ccrjustice.org/files/Titan_Decision%209%2011%2009.pdf.
72. United States v. Harman, No. 08-0804/AR, Crim. App. No. 20050579, United States Court of Appeals for the Armed Forces, sodba z dne 4. februarja 2010, na: <http://www.armfor.uscourts.gov/opinions/2009SepTerm/08-0804.pdf>.
73. United States v. Smith, No. 09-0169/AR, Crim. App. No. 2006054, United States Court of Appeals for the Armed Forces, sodba z dne 4. februarja 2010 na: <http://www.armfor.uscourts.gov/opinions/2009SepTerm/09-0169.pdf>.

7. Študije

74. Bakker, Christine, Obligations of States to Prosecute Employees of Private Military and Security Companies for Serious Human Rights Violations, EUI Working Paper AEL 2009/1, European University Institute, Academy of European Law, Florence, 2009.
75. Frulli, Micaela, Immunity *versus* Accountability for Private Military and Security Companies and their Employees: Legal Hurdles or Political Snags?, EUI Working Paper AEL 2009/24, European University Institute, Academy of European Law, Florence, 2009.
76. Hoppe, Carsten, Positive Human Rights Obligations of the Hiring State in Connection with the Provision of Coercive Services by a Private Military and Security Company, EUI Working Paper AEL 2009/19, European University Institute, Academy of European Law, Florence, 2009.
77. White, Nigel D., Institutional Responsibility for Private Military and Security Contractors, EUI Working Paper AEL 2009/26, European University Institute, Academy of European Law, Florence, 2009.
78. Ziemele, Ineta, Human Rights Violations by Private Persons and Entities: The Case-Law of International Human Rights Courts and Monitoring Bodies, EUI Working

Paper AEL 2009/8, European University Institute, Academy of European Law, Firenze, 2009.

8. Diplomske naloge

79. Kovič, Maša, Odgovornost transnacionalnih korporacij za kratenje človekovih pravic po mednarodnem pravu, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2007.
80. Neudauer, Mojca, Iran – ZDA tribunal za medsebojne zahteve: vprašanje razlastitve v mednarodnem pravu, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2008.
81. Suhadolnik, Nastasja, Ekstrateritorialna uporaba pogodb o človekovih pravicah, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2009.

9. Poročilo s strokovnega srečanja

82. Poročilo s strokovnega srečanja o zasebnih vojaških pogodbenikih: njihov status in odgovornost držav za njihova dejanja. Expert meeting on private military contractors: status and state responsibility for their actions, 29. in 30. avgust 2005, str. 9-12, na: http://www.adh-geneve.ch/pdfs/2rapport_compagnies_privees.pdf.

10. Zbirke mednarodnih dokumentov

83. Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, I. del: Regionalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 2003.
84. Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, Univerzalni dokumenti, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana 1996.
85. Cerar *et al.*: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili, Društvo AmnestyInternational Slovenije, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2002.

11. Drugo

86. Bergner, The Other Army, New York Times Magazine, 14. avgust 2005, str. 32.
87. Catan, Thomas, Private Armies march into a Legal Vacuum, Financial Times, 10. februar 2005.
88. DFARS, 1998, zadnja sprememba 1. marec 2010, naslov 252.225-7040 »Pogodbeno osebje, pooblaščen za spremljanje oboroženih sil ZDA, napotenih zunaj meja ZDA (julij 2009)«, na <http://www.acq.osd.mil/dpap/dars/dfarspgi/current/index.html>
89. DoD Common Access Card, na: <http://www.cac.mil/CardInfoGeneva2.html>.
90. DoD Instructions No. 1100.22, 7. september 2006, odst. E2.1.3.1.

91. Finer, Johnatan, Security Contractors in Iraq under Scrutiny after Shootings, Washington Post, 10. september 2005.
92. GAO, Rebuilding Iraq: Actions Needed to Improve Use of Private Security Providers, GAO-05-737, 28, julij 2005
93. Holmquist, Private Security Companies – the Case of Regulation, SIPRI Policy Paper No. 9, januar 2005, str. 24, na: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP09.pdf>.
94. Interview with Andrew Bearpark, v: International Review of the Red Cross, let. 88, št. 863 (september 2006), str. 449-457.
95. MG Antonio M Taguba, Article 15-6 Investigation at the 800th Military Police Baghdad [poročilo Taguba], na: <http://news.findlaw.com/nytimes/docs/iraq/tagubarpt.html>.
96. MG George R Fay, AR 15-6 Investigation of the Abu Ghraib Detention Facility and 205th Military Intelligence Brigade (avgust 2004), [poročilo Fay] na: <http://news.findlaw.com/hdocs/dod/fay82504rpt.pdf>.
97. Second Report Sierra Leone, House of Commons, Foreign Affairs Committee, HC 116-I, februar 1999.
98. Spiegel, Peter, No Contractors Facing Abu Ghraib Abuses Charges, Financial Times, 9. avgust 2005, na: http://www.ft.com/cms/s/0/610c9e58-0871-11da-97a6-00000e2511c8.html?nclick_check=1.
99. United States General Accounting Offices, Report to Subcommittee on Readiness and Management Support, Committee on Armed Services, U.S. Senate: Military Operations-Contractors Provide Vital Services to Deployed Forces but Are Not Adequately addressed in DOD Plans, GAO-03-695, junij 2003, str. 20, na: <http://www.gao.gov/new.items/d03695.pdf>.
100. US Congressional Research Service, Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status and Other Issues, maj 2004.
101. Wayne, L., America's For-Profit Secret Army, New York Times, 13. oktober 2002, na: <http://www.nytimes.com/2002/10/13/business/america-s-for-profit-secret-army.html?pagewanted=1>.
102. Wilson, Jamie in Maguire, Kevin, American Firm in Bosnia Sex Trade Row Posied to Win MoD Contract, Guardian, 29. november 2002.

12. Spletne strani

1. Zvezni oddelek za zunanje zadeve Švicarske konfederacije: <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/intla/humlaw/pse/parsta.html>
2. MMC RTVSLO: <http://www.rtv slo.si/>

3. Trial Watch: http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/facts/steven-l._jordan_561.html.
4. Stanje pristopnic in podpornic Montreujskega dokumenta:
<http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/intla/humlaw/pse/parsta.html>.
5. Stanje pogodbenic Protokola I na:
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=470&ps=P>.
6. Stanje podpisnic Protokola I, ki nato niso postale pogodbenice na:
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=470&ps=S>.

PRILOGA: Osnutek mednarodne konvencije o reguliranju, nadzoru in spremljanju zasebnih vojaških in varnostnih podjetij